

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Történeti alkotmányunk vívmányainak hordozói a
XXI. századi magyar alkotmányos rendszerben**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024. november 15.

A dolgozat elkészítéséhez mesterséges intelligenciát alkalmazó programot nem használtam.

Tartalom

1. Bevezetés	3
2. Előkérdések.....	5
2.1. Mi az alkotmány?	5
2.2. Hogyan születnek az alkotmányok?	7
2.3. Mi jellemzi a történeti alkotmányokat?.....	8
3. A magyar történeti alkotmány forrásai és vívmányai	12
3.1. Történeti alkotmányunk forrásai	12
3.2. Szempontok a történeti alkotmány vívmányainak meghatározásához.....	15
3.3. Részkövetkeztetések.....	19
4. A történeti alkotmány vívmányai az Alkotmánybíróság gyakorlatában	21
4.1. Az R) cikk 3) bekezdésben megfogalmazott követelmény természet.....	21
4.2. Az Alkotmánybíróság gyakorlatának kiindulópontja	23
4.3. Az Alkotmánybíróság gyakorlatának vizsgálati módszere	25
4.4. A történeti alkotmány időbeli határai az Alkotmánybíróság gyakorlatában.....	27
4.5. A vívmányok azonosításának módszertana.....	30
4.6. A történeti alkotmány azonosított vívmányainak jellege	34
5. Összegzés, következtetések és nyitott kérdések	36
Irodalomjegyzék.....	38

1. Bevezetés

Magyarország Alaptörvénye preambulumban, a Nemzeti Hitvallásban a következőképpen utal a történeti alkotmányra:

„Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.

Valljuk, hogy a történeti alkotmányunkban gyökerező önazonosságunk védelmezése az állam alapvető kötelessége.

Nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését.”

Az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése pedig a normaszöveget történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban rendeli értelmezni. Ezen felül az Alaptörvény hetedik módosítása óta az R) cikk (4) bekezdése az állam minden szervének kötelezettségként írja elő Magyarország alkotmányos önazonosságának védelmét, mely a Nemzeti Hitvallással összhangban a történeti alkotmányunkban gyökerezik.

Az idézett rendelkezések tehát kapcsolatot teremtenek az Alaptörvény és hazánk történeti alkotmánya között. Azonban azt nem egészében, hanem vívmányain keresztül kapcsolják hozzá. Ezen vívmányokat sem a hatályos jogrendszer részeként tételezik, de kötelezettségként írják elő figyelembevételüket a hatályos normák értelmezésekor. Ez a megoldás egy kartális alkotmány esetén nem szokványos, nemzetközi párhuzamait nem találjuk.¹

Az igényt a hatályát veszített történeti alkotmány, és a hatályos Alaptörvény és közjogi rendszer közti kapcsolat megteremtésére sokan sokféleképpen magyarázták. Láthatunk benne identitási elemet, legitimációs forrást, illetve eszközt arra, hogy a hatályos jogrendszer egy-egy intézményét helyesen értsük és értelmezzük. Bármilyen várakozással – vagy éppen szkepszissel – közelítünk a kérdéshez egyvalamiben mindenki egyetért. A hivatkozott rendelkezések olyan kapcsolatot hoztak létre a hatályos alkotmányjog és az alkotmánytörténet közt, amely a két területtel foglalkozó jogtudósokat az eddigieknél is szorosabb párbeszédre hívja. Értelmezésük ugyanis elképzelhetetlen a megfelelő alkotmánytörténeti megalapozás nélkül.

Jelen dolgozat tárgyát az Alaptörvény rendelkezései nyomán a jogtörténet és az alkotmányjog találkozásánál felmerült kérdések adják. Mi a magyar történeti alkotmány? Mik ennek az

¹ SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András: Alkotmány és alkotmányjog In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*, Budapest, Pázmány Press, 2020. 57.

alkotmánynak a jellegzetes vonásai, és mik a vívmányai? Miként funkcionálhatnak ezek mint keret a hatályos Alaptörvény rendelkezéseinek helyes értelmezésekor?

Az Alaptörvény hatálya alatt természetes módon megszáporodtak azon szakirodalmi fejtegetések, melyek a történeti alkotmánnyal és vívmányainak mibenlétével, valamint azok felhasználhatóságával foglalkoznak.² Az Alkotmánybíróság pedig, mely elsősorban hivatott az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezésére több határozatának indokolásában is hivatkozott a történeti alkotmány vívmányaira, és értelmezte azokat, kimondva, hogy az R) cikk értelmében kötelezőnek tekinti beemelni kritikai horizontjába a jogi intézménytörténet releváns forrásait.³ A dolgozat célja a megfogalmazott, részben elméleti, részben nagyon is gyakorlati kérdések mentén szempontokat adni annak vizsgálatához, hogy miként kezelheti a magyar jogrendszer azt a kettősséget, hogy az alapvetően kartális dogmatikán nyugvó alkotmányunk a történeti alkotmány vívmányaira, mint az alkotmányos önazonosság gyökerére és mint az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezési keretére hivatkozik. A dolgozatban először áttekintem, hogy a szakirodalmi álláspontok alapján, miként rajzolódik ki a magyar történeti alkotmány körvonala és alapvető jellege. Ezután bemutatom az Alaptörvény által a történeti alkotmány fogalmához kapcsolt 'vívmány' kifejezés jelentésével kapcsolatos értelmezéseket. Majd ezek fényében elemzem az Alkotmánybíróság vonatkozó gyakorlatát.

² SCHWEITZER Gábor – SZENTE Zoltán (szerk.): „A történeti alkotmány (...) jogtörténetbe váltott át” – *Jogtudósok kiadatlan munkái Magyarország történeti alkotmányáról és alkotmánytörténetéről*. Budapest, Akadémiai Kiadó – Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2024.

³ 33/2012 (VII.17.) AB határozat, Indokolás [74].

2. Előkérdések

Dolgozatom elején néhány megkerülhetetlen előkérdésre kell röviden választ adni. Szükségesnek tartom annak körüljárását, hogy mikor beszélhetünk *alkotmányosságról*, mi szükséges feltétlenül ahhoz, hogy a hatalomgyakorlást ne pusztán ténykérdésnek, hanem – többé vagy kevésbé – a mai fogalmainkba illeszthetően alkotmányosnak fogadjunk el. Továbbá meg kell vizsgálni, hogy egy államban az alkotmányosság alapjait jelentő normák milyen formában kerülhetnek deklarációra, és mit jelent a *történeti alkotmány* fogalma. Ennek vizsgálata elkerülhetetlen ahhoz, hogy megértsük annak a jogforrásösszességnek a természetét, amelyet magyar történeti alkotmánynak nevezünk.

2.1. Mi az alkotmány?

Az alkotmány és az alkotmányosság fogalmának meghatározása több szempontból is lehetséges. Általános értelemben az alkotmány valamely állam belső működési rendjét, mindenekelőtt a normaalkotás folyamatát és az abban részt vevők egymás közti viszonyát meghatározó szabályok és gyakorlatok összessége.⁴ Mindezek szükségszerűen következnek az állam létezéséből. A Georg Jellinek-től származó klasszikus megfogalmazás szerint az államnak a terület és a népesség mellett fogalmi eleme a főhatalom gyakorlása, amelynek rendezett volta nélkül az állam anarchia lenne, létezésének minimumához szüksége van tehát erre a tág értelemben vett alkotmányra.⁵ Ez adja meg ugyanis a képességet az államnak a cselekvésre.⁶ Az alkotmány ebben a pusztán formális értelemben olyan norma, mely szabályozza a normaalkotás folyamatát, és annak érvényt ad.⁷

A tartalmi értelemben vett alkotmányosság követelményeinek azonban nem tesz eleget, ha az alkotmány csak az államszervezet felépítésére és a jogalkotási eljárásokra vonatkozó szabályokat tartalmazza.⁸ A tartalmi alkotmányosságról alkotott mai fogalmunk a polgári átalakulás korában gyökeredzik. Azt jelenti, hogy az alkotmányos államban az államhatalom jogilag rendezett, az alkotmány által konstituált, racionalizált és szervezett, vagyis az alkotmány

⁴ LAMM Vanda (szerk.): *Jogi Lexikon*. Budapest, Complex Kiadó, 2009. 29.

⁵ GEORG JELLINEK: Az Állam alkotmánya és a közjog garanciái In: TAKÁCS Péter (szerk.): *Államtan – Írások a XX. századi általános államtudomány köréből*. Budapest, Szent István Társulat 2003. 3.

⁶ STEPHEN HOLMES: Constitutions and Constitutionalism. In: MICHEL ROSENFELD – ANDRÁS SAJÓ (eds.): *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*. Oxford, Oxford University Press, 2013. 194.

⁷ SCHANDA – VARGA i. m. 53–55.

⁸ Uo. 58.

megalapozza, kialakítja és egyben *korlátozza* az államhatalmat.⁹ Az államhatalom korlátozásának igénye természetesen nem öncélú, abból az elvárásból fakad, hogy az állam biztosítsa polgárainak alapjogait, tulajdonát és szabadságát.¹⁰ Az alkotmányban tehát az állam a hatalomgyakorlás szervezett kereteinek kialakításán túl, önmagát korlátozva – illetve elismerve korlátaikat – biztosítja polgárai számára az alapvető jogok érvényesülését.¹¹ E jogok biztosítása csak akkor lehetséges, ha az alkotmány nem csak a jog lehetséges megalkotásának folyamatát szabályozza, hanem a jog lehetséges tartalmára nézve is iránymutatást ad.¹²

A XVIII. század végének az európai alkotmányos gondolkodás szempontjából talán legnagyobb hatású dokumentuma, az *Emberi és polgári jogok nyilatkozata XVI. cikkében*, a közösség és az egyén jogainak deklarációját követően negatív szempontból megközelítve foglalja össze a fentieket:

„Az olyan társadalomnak, amelyből e jogok biztosítékai hiányoznak, s ahol a törvényhozó és a végrehajtó hatalom szétválasztását nem hajtották végre, semmiféle alkotmánya nincs.”

A valódi alkotmányosság további feltétele, hogy abban a politikai közösség saját akaratából konstruálja együttműködésének alapjait, és a maga fölé helyezett hatalom működésének kereteit. Így az alkotmány léte a szuverenitás kifejezésre juttatásának eszköze is.¹³

Hosszan lehetne elemezni az alkotmány fogalmával kapcsolatos jogirodalmi nézeteket, ez azonban nem célja a dolgozatnak. A téma szempontjából kielégítőnek találok az alkotmánnyal szemben támasztott formai és tartalmi követelmények alapjait összefoglaló, legáltalánosabban elfogadott meghatározást, amely úgy írja le azt, mint *jogi norma, amely a társadalmi berendezkedés, az egyének jogainak, valamint az állam felépítésének, és működésének legalapvetőbb szabályait határozza meg*.¹⁴

⁹ PETRÉTEI József: Hatalommegosztás. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/alkotmanyjog-hatalommegosztas> (2018) [12].

¹⁰ LAMM (2009) i. m. 34.

¹¹ TAKÁCS Imre: Az alkotmány és az alkotmányosság fogalma. In: KUKORELLI István (szerk.): *Alkotmánytan I.*, Budapest, Osiris, 2007. 21.

¹² SCHANDA – VARGA i. m. 58.

¹³ TRÓCSÁNYI László: Bevezető tanulmány. In: TRÓCSÁNYI László (szerk.): *A mi alkotmányunk – Vélemények és elemzések Magyarország Alkotmányáról*, Budapest, Complex, 2006. 33.

¹⁴ TRÓCSÁNYI László: Alaptanok In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – TRÓCSÁNYI László (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba*, Budapest, HVG Orac, 2021. 30.

2.2. Hogyan születnek az alkotmányok?

A körüljárt alkotmányfogalom jellemzően a polgári átalakulás korának gondolkodását tükrözi.¹⁵ A *constitutio*, vagyis alkotmány kifejezés is ekkor nyeri el azt a jogi jelentéstartalmat, amellyel ma is rendelkezik.¹⁶ Ez a korszak, az abszolutizmus elleni küzdelem egyik legfontosabb követelményeként fogalmazta meg a jogbiztonság tételét, mely a jogrendszert alkotó szabályok megismerhetőségét és kiszámíthatóságát jelenti. Ezen elvárásból logikusan következik az igény arra, hogy egy, – illetve bizonyos esetekben több – deklaráltan különleges rendeltetésű alkotmánylevélben összefoglalt normák alakítsanak ki olyan zárt rendszert, mely az alkotmány fentiekben megvizsgált fogalmának megfelel, és a jogrendszer alapját képezi, egyben a normahierarchia csúcán helyezkedik el. Ez az elvárás majd évszázadokkal később kristályosodik ki, és legtisztábban Hans Kelsen jogtanában mutatkozik meg, mely az alkotmánnyal szemben elvárásként fogalmazza meg a sajátos alkotmányformát.¹⁷ Ebben a felfogásban az alkotmány és alkotmányosság formális és materiális fogalma szorosan kapcsolódik egymáshoz.¹⁸

Az alkotmány fogalmát tág értelemben használva azonban könnyűszerrel visszavetíthetjük történelem bármely állami keretek közt élő társadalmára.¹⁹ De nem lehet a múltra vonatkoztatni mindazokat a követelményeket, amelyek a modern alkotmányosság elveiként fogalmazódtak meg, mert ezek a polgári társadalom talaján születtek.²⁰ Mégsem jelenthetjük ki, hogy alkotmányosság csak ott létezik, ahol kartális alkotmány létezik.

Az alkotmányfejlődésnek a kartális alkotmányozástól eltérő modellje az úgynevezett történeti alkotmányfejlődés, melynek eredményeként kialakulhat egy állam alkotmányos berendezkedése.²¹ A legklasszikusabb példa Anglia, melynek a mai napig nincsen kartális alkotmánya, holott a hatalom korlátozásának gondolata már a bemutatott alkotmányfogalom kontinentális Európában, és a tengerentúlon történő megjelenése előtt is létezett a szigetországban.²² Anglia történeti alkotmányával kapcsolatban a mai napig sem kérdőjeleződik meg, hogy időszerű, illetve, hogy a jogállamot és a demokráciát szolgálja.²³ A

¹⁵ TRÓCSÁNYI (2021) i. m. 24–25.

¹⁶ Dieter GRIMM: Types of Constitutions. In: ROSENFELD — SAJÓ (2013) i. m. 101.

¹⁷ Hans KELSEN (fordította: BIBÓ István): *Tiszta jogtan*, Budapest, ELTE Bibó István szakkollégium, 1988. 42.

¹⁸ TAKÁCS i. m. 23.

¹⁹ JELLINEK i. m. 3–4.

²⁰ TAKÁCS i. m. 21.

²¹ TRÓCSÁNYI (2021) i. m. 35–36.

²² GRIMM i. m. 101.

²³ SZABÓ Zsolt: Vívmány nem „volt”, hanem „lesz”. Reflexiók Rixer Ádám írására, *GlossaIuridica*, 2017/3–4. 312.

szigetországban azonban nem a pillanatnyi alkotmányozói akarat hozta létre azt a tartalmat, ami megfelel az alkotmányosság fogalmának, hanem évszázados jogfejlődés során, fokozatosan alakultak ki annak alkotóelemei.

Hazánk közjogát a XX század közepéig szintén a történeti alkotmány keretei határozták meg, melyeknek léte nem kérdőjeleződött meg fejlődése során, tartalmáról, alapvető intézményeiről és elveiről pedig mindig jelentős konszenzus volt.²⁴ Ez a történeti alkotmány a maga korában – többnyire – megfelelt az alkotmányosság követelményeinek és tartalmazott olyan elemeket, melyek a modern alkotmányokkal szembeni elvárásoknak is megfelelhettek.²⁵

2.3. Mi jellemzi a történeti alkotmányokat?

A történeti alkotmányok megértése a XXI. századi kontinentális Európában elterjedt, kartális alkotmányokra épülő dogmatikus alkotmányjogi gondolkodásmódtól eltérő igényel.²⁶ A következőkben a történeti alkotmányok olyan – elsősorban jogforrástani – jellemzőit tekintem át melyekre feltétlenül figyelemmel kell lenni vizsgálatuk során, ugyanis lényegesen eltérnek a teljességre törekvő alkotmánylevelekben konstituált alkotmányokétól.

A történeti alkotmányokat íratlan alkotmánynak is szokás nevezni, azonban ez a megnevezés megtévesztő lehet, az ilyen alkotmányok legtöbb rendelkezését ugyanis szintén írásba foglalták.²⁷ A kifejezés tehát valójában nem arra utal, hogy forrásainak egy része ne lenne fellelhető ilyen formában, hanem arra, hogy a történeti alkotmányokon alapuló gondolkodástól idegen az a szemlélet, hogy egyetlen, különleges rendeltetésű jogi dokumentum rendelkezik szupremáciával.²⁸ A történeti alkotmány – akár a máig élő angol, akár korábban a magyar – alkotóelemei egyrészt bizonyos alapvető elvek és a szokásjog, másrészt pedig a tartalmilag legfontosabb alkotmányjogi tárgyú törvények.²⁹ A következőkben először ez utóbbiaknak a jellegét vizsgálom, majd bemutatom a szokásjog szerepét a történeti alkotmányokra épülő gondolkodásban.

A történeti alkotmányok jellegében tapasztalható legfontosabb különbség – melyből egyben a további eltérések is fakadnak – a létrejöttének folyamatában keresendő. A kartális alkotmányok a gyökeres társadalmi átalakulások és fordulatok lenyomataiként, a „politikátörténet

²⁴ SZENTE Zoltán: A 2011. évi Alaptörvény és a történeti alkotmány összekapcsolásának mítosza. *Közjogi Szemle*, 2019/1. 5.

²⁵ BALOGH Elemér: Alkotmányunk Történelmi dimenziója In: TRÓCSÁNYI (2006) i. m. 40.

²⁶ SZABÓ István: Az ősi alkotmány. In: CSINK – SCHANDA – VARGA Zs. (2020) i. m. 83.

²⁷ SALAMON László: *Az alkotmány két fajtája: a történeti és a kartális alkotmány*. 1. <https://tinyurl.com/2kz4wuhz>

²⁸ GRIMM i. m. 101.

²⁹ JAKAB András: A jogforrástani rendszer In: CSINK – SCHANDA – VARGA Zs. (2020) i. m. 894.

törésvonalain”, deklaráltan *tabula rasat* képezve jöttek létre.³⁰ Ezek az alkotmányok tudatos tervezés és jogalkotás termékei, nem úgy a történeti alkotmányok, melyeket egymástól többé-kevésbé független események alakítanak.³¹

Az alkotmányfejlődés történeti útja ugyanis kompromisszumok sorozata. A történeti alkotmány elemeit alkotó írott normák nem azzal a céllal születnek, hogy egyetlen alkotmánylevélbe foglaltan, átfogóan rendezzék az állam közjogi berendezkedésének alapjait, hanem épp ellenkezőleg, eseti jelleggel, egy-egy alkotmányos kérdés rendezését foglalják törvénybe. Ezek a normák nem alkotnak, nem alkothatnak zárt, ’kódex-jellegű’ rendszert.³² Az ilyen jellegű írott normák értelmezésekor az alábbiakra kell figyelemmel lennünk.

Egyrészt fentiekből következő módon a történeti alkotmányok írott forrásainak már a megismerését is több körülmény is nehezíti, az egységes szerkezet hiányában ugyanis tételei nehezebben mérhetők fel.³³ Az alkotmányos jelentőségű kérdéseket szabályozó törvények ugyanis akár több évszázados különbséggel is létrejöhetnek, és nem emelkednek ki a többi jogforrás közül. A törvényhozásnak ugyanis csak egy módja van; nincsenek olyan normák melyeknek a megalkotása vagy a módosítása szigorúbb alakiságok vagy különleges formaságok betartását tenné szükségessé. Az ilyen alkotmányt tehát a törvényhozás rendes útján meg lehet változtatni.³⁴ Nem a forma, hanem a tartalom – és mint lentebb bemutatjuk – a szokás mutatja meg, hogy egy jogszabály része-e az alkotmánynak.

Sok esetben pedig, nem is tekinthető egy alkotmányos kérdést szabályozó törvény a maga egészében alkotmányos jelentőségűnek. Erre példa az 1848. évi XVIII. törvénycikk (sajtótörvény), amely a mai fogalmaink szerint kiemelkedő alapjogot vesz védelmébe a sajtószabadság általános kinyilvánításával amikor úgy fogalmaz „1. § Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti, és szabadon terjesztheti.” Az idézett norma jelentőségénél és absztrakciós szintjénél fogva alkotmánylevélbe kívánczó, ám semmiképpen nem ilyen, amikor ugyanez a törvény az „ugynevezett házaló, vagy zug-könyvárulókat” az „illető hatóság rendőri felügyelése” alá helyezi.³⁵ A történeti alkotmány írott tételeinek felmérése során tehát figyelemmel kell lenni arra, hogy a törvényalkotás rendes útján létrejött jogforrások szövegéből mely rendelkezések hordoznak alkotmányos tartalmat.

³⁰ SZABÓ I. i. m. 99.

³¹ Raul C. VAN CAENEGEM: Constitutional History – Chance or Grand Design? *European Constitutional Law Review*. 2009/3. 450.

³² SZABÓ I. i. m. 95.

³³ EGYED István: *A mi alkotmányunk*. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1943. 42.

³⁴ Uo. 46.

³⁵ SZABÓ I. i. m. 104.

Másrészt nehézséget jelent, hogy ezek a normák egészen eltérő társadalmi környezetben fogalmazódnak meg, így az időszerűségük, sőt a rendelkezéseiknek tulajdonított jelentéstartalom folyamatosan változott. Az R. C Van Caenegemtől kölcsönzött hasonlat szerint a történeti alkotmány olyan, mint egy régészeti lelőhely, ahol a különböző rétegek évszázadokra visszamenően rakódnak, és hatnak egymásra.³⁶ Éppen ezért a történeti alkotmány vizsgálójának nem csak az írott normák keletkezéskori állapotára kell figyelemmel lennie. A történeti alkotmányból ugyanis értelmezéssel, illetve a régi törvények kiigazításával törölődnek az elavult tételek, változnak a nem megfelelőek és fejlődnek a beváltak.³⁷ Ha úgy tetszik a történeti alkotmány együtt él a társadalommal. Az ilyen jellegű, folyamatos, de nem átfogó korrekció a mai fogalmainkban gondolkodva súlyos jogbiztonsági problémák vet fel, hiszen nem létezik a formális derogáció fogalma, a rendelkezéseket nem *expressis verbis* törlik a jogrendszerből. A történeti alkotmány hatálya alatt azonban az újabb törvények az ellentétes tartalmú régieket akkor is derogálták, ha kifejezett hatályon kívül helyezésükről nem rendelkeztek, illetve az elavult rendelkezések a szokásjog útján (ti. nem alkalmazták) is törölődhetek, így elkerülve azt, hogy a folyamatos változás egymásnak ellentmondó szabályokat szüljön.³⁸ Természetesen ebből fakadóan a hatályon kívül helyezés sem volt a mai szokások szerint precíz.³⁹ A történeti alkotmány ismertetett jellegéből következően tehát alkalmazása és értelmezése során nagy körültekintéssel kellett afelé a fordulni, hogy egy alkotmányos jelentőségű kérdést szabályozó évszázados törvény milyen változásokon ment keresztül, nem veszített-e el valamit eredeti tartalmából.

A fentiekben tehát abból az állításból kiindulva, hogy a történeti alkotmányok *corpusának* tekintélyes részét is írott jogforrások adják, megvizsgáltam, hogy ezek milyen jegyekben ütnek el az alkotmánylevelektől. Az írott jogforrások jellegében mutatkozóknál is fontosabb eltérés azonban a szokásjog, és a folyamatos alkotmányértelmezés megkerülhetetlen szerepe. Az alkotmányok történeti, elő jellege ugyanis nem elsősorban a jogforrásainak belső tulajdonsága, hanem értelmezésük eredménye.⁴⁰ Tomcsányi Móric is kifejezetten ebben fogalmazza meg a lényegi különbséget az eltérő alkotmánytípusok közt.⁴¹ Ez természetszerűleg következik abból, hogy ha a közjogi tárgyú törvények nem alkotnak zárt rendszert előfordulnak olyan helyzetek, amikor alkotmányos jelentőségű kérdésben szükségessé válik a szokásjog 'törvénytöltő'

³⁶ VAN CAENEGEM i. m. 450.

³⁷ EGYED i. m. 42.

³⁸ JAKAB (2020) i. m. 894.

³⁹ VARGA Zs. András: Történeti alkotmányunk vívmányai az Alaptörvény kógens rendelkezésében. *Iustum Aequum Salutare*, 2016/4. 87.

⁴⁰ GRIMM i. m. 99–100.

⁴¹ TOMCSÁNYI Móric: *Magyarország közjoga*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1932. 33.

funkciója.⁴² A szokásjog tehát az állami lét magas fejlettségi fokán, a törvényalkotó testületek tevékenysége mellett sem veszíti el jelentőségét. A szokásjog kitölti a törvényi jog hézagait, magyarázza a törvényeket, sőt az elavult törvény hatályát megszünteti.⁴³ Angliában például a mai napig nincs törvényben rögzítve, hogy a kormányt a parlamenti többségből kell választani, mégis élő és működő szokásjogi norma.⁴⁴ Magyarország államformáját is csak akkor deklaráltak először írott formában amikor köztársasággá vált.⁴⁵

A szokásjog ezen túlmenően nem csak a törvényi jog mellett él, mintegy kiegészítő jelleggel, hanem a történeti alkotmánynak megfelelő felfogásban a törvény rendszerint csak a 'közmegegyezéssel' azonos szokásjog megszövegezése, ha pedig ezen túlmenne, tartós érvényét csak a tényleges elfogadottsága és alkalmazás biztosíthatja. Így a szokásból alakul a törvény, a törvényből pedig ismét szokás.⁴⁶ A történeti alkotmányokon alapuló gondolkodásban tehát a szokásjog az, mely az idő múlásával felruházza az írott törvényeket az alaptörvényi jelleggel.⁴⁷ Továbbá az ilyen alkotmányok elemei nem törölhetők egyetlen tollvonással, a szokás és a hagyomány ugyanis akár törvényalkotás akaratával szemben is nehezen sebezhetővé teszi őket.⁴⁸ Ebből fakadóan nem csak arra kell figyelemmel lennie a történeti alkotmányt kutatóknak, hogy egy alkotmányos kérdést szabályozó törvényt megfelelően megalkottak-e, de arra is, hogy azt valóban alkalmazták-e, ezáltal elnyerte-e alkotmányos jellegét, jelentőségét, illetve, hogy alkalmazása, értelmezése során, miként alakult át, esetleg nem vett-e fel többletjelentést.

A történeti alkotmányok legfontosabb jellemzői összefoglalva tehát: nem egy adott időpillanatban jelenlévő alkotmányozó akarat által konstituált dokumentum adta zárt rendszer, hanem a történelem során kialakult szokások, az azokat rögzítő írott jogi normák, valamint az egymástól sokszor évszázados távolságra lévő, alkotmányos jelentőségű problémákra válaszként kompromisszum útján alkotott törvények összesége szabja meg az állam felépítésének, és működésének alapvetéseit, valamint a politikai közösség tagjainak jogait.

⁴² SZABÓ I. i. m. 84–86.

⁴³ EGYED i. m. 53.

⁴⁴ ZÉTÉNYI Zsolt (szerk.): *A történeti alkotmány – Magyarország ősi alkotmánya*. Budapest, Magyarországért Kulturális Egyesület, 2009. 72.

⁴⁵ Ld. bővebben: SZABÓ I. 88–89.

⁴⁶ EGYED i. m. 42.

⁴⁷ PACZOLAY Péter: Alkotmány és történelem Előadás a Történelemtanárok 21. Országos Konferenciáján, 2011. október 8.

⁴⁸ VAN CAENEGEM i. m. 461.

3. A magyar történeti alkotmány forrásai és vívmányai

A történeti alkotmányok jellegének bemutatása után a bevezetőben megfogalmazott alkotmánytörténeti és elméleti jellegű kérdésekre keresem a választ. Mi a magyar történeti alkotmány? Mik annak jellegzetes vonásai, és mik a vívmányai? A fejezetben nem kívánok átfogó katalógust adni a történeti alkotmány elemeiről, célom csupán az, hogy bemutassam forrásait jellegük, és keletkezésük ideje szerint, valamint utaljak a magyar alkotmányos gondolkodás alapvető jellemzőire, majd bemutassam a történeti alkotmányfejlődés *vívmányainak* meghatározására kínálkozó lehetőségeket.

3.1. Történeti alkotmányunk forrásai

A magyar jogban az alkotmány szó normatív megjelenése a XVIII. század végére tehető.⁴⁹ A 1790/91. évi X. törvény megfogalmazása szerint: „Magyarország, [...], szabad és kormányzatának egész törvényes módját illetőleg [...] független, azaz semmi más országnak vagy résznek alá nem vetett, hanem *saját állami léttel és alkotmányával bíró.*” A történeti alkotmányok ismertetett jellegéből fakadóan azonban ez nem azt jelenti, hogy ekkor indult meg a később történeti alkotmányként hivatkozott közjogi szabályösszeség kialakulása. Csupán arról van szó, hogy az abszolutizmus elleni küzdelemben ekkor vált fontossá az ország ’törvényes állapotára’ és közjogi szerkezetére, mint egész, összefüggő ’alkotás’ tekinteni.⁵⁰

A magyar jogi tradíció időszámításának kezdete Szent Istvánig vezethető vissza.⁵¹ Bár léteztek, léteznek olyan álláspontok, melyek az alkotmányosság kezdeteit ennél is korábbra, a honfoglalást is megelőző időkre vezetik vissza. Ezek az elképzelések könnyen cáfolhatónak tűnnek, mivel a források, melyekben erre az első utalásokat találjuk (pl. Anonymus és Kézai Simon krónikái) valójában évszázadokkal a leírt események után születtek, és a régóta általánosan elfogadott tudományos konszenzus szerint sokkal inkább tükrözik szerzőik korának gondolkodását.⁵² Ez az a kor – a keresztény államalapítás utáni évszázadok – amely fokozatosan érleli ki a hatalom korlátozásának igényét, mely aztán megjelenik az Aranybullában.⁵³ Ezt követően a magyar alkotmányfejlődést elsősorban a király és a rendek folyamatos kompromisszumai alakították.

⁴⁹ WIENER György: Alaptörvény és történelmi alkotmány. *Közjogi Szemle*, 2019/4. 20.

⁵⁰ HORVÁTH Attila: Az alkotmányozáshoz. *Alkotmánybírói Szemle*, 2011/1. 46.

⁵¹ BALOGH (2006) i. m. 41.

⁵² Ld. bővebben pl.: ERDÉLYI László: *Az ezeréves magyar alkotmány*. Szeged, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. 1931. 3–7.

⁵³ BALOGH (2006) i. m. 40.

A rendi 'alkotmányos' gondolkodás évszázados csiszolódásának eredménye és megkerülhetetlen forrása Werbőczy István szokásjogi gyűjteménye, a Hármaskönyv, mely ugyan elsősorban magánjogi szemléletet tükröz, de megfogalmaz több közjogi tételt. Ezek közül is legfontosabbak; a később Szent Korona-tannak nevezett tétel a Magyar Királyság hatalomgyakorlásának módjáról (I. rész 3. cím)⁵⁴, jogforrástani tételei (Előbeszéd 1–12. cím)⁵⁵, valamint a bírói hatalom gyakorlásának alapjairól (Előbeszéd 13. cím)⁵⁶ szólók.⁵⁷ A Szent Korona-tan a kor hatalommegosztásról alkotott 'alkotmányos' elvét foglalja magába, amely garanciája annak, hogy a törvényhozó és a végrehajtó hatalmat a király és a 'nemzet' csak együtt gyakorolhatják.⁵⁸ A Szent Korona-tan – legkésőbb – Werbőczy korától kezdve a történeti alkotmány fejlődését alapjaiban meghatározó szerves része, de nem kizárólagos tartalma.⁵⁹ Az rendi alkotmány Mohács utáni fejlődését elsősorban a Habsburg-házhoz, és az általuk uralt országokhoz való viszony határozta meg.⁶⁰ A függetlenség és különállás őrzése, és hangsúlyozása lett annak elsősorban funkciója. E körül forogtak a jogalkotás azon termékei, melyek a királyi főhatalom gyakorlását elsősorban abból a szempontból szabályozták, hogy a Magyar Királyság, hogyan viszonyulhat a birodalom többi részéhez, valamint rögzítették a rendek kiváltságait és politikai jogait.

A XIX. század során sem a reformkori célokat beteljesítő, a polgári átalakulás felé utat nyitó 1848. évi ún. áprilisi törvények, sem a kiegyezés utáni jogalkotás nem lépett fel azzal az igénnyel, hogy a magyar államnak kartális alkotmányt adjon. Az 1848. év tavaszának gyökeres változásai az évszázados 'alkotmányos' formaságokhoz, így a jogfolytonossághoz történő ragaszkodás mellett mentek végbe.⁶¹ A kiegyezés alkotmányjogi konstrukciója pedig a '48-as követelések és a Pragmatica Sanctio talaján, tehát nem új alapokon született meg.⁶² Ennek oka az, hogy az alkotmány léte, továbbra is fegyver volt a Habsburg-házzal és annak összbiradalmi alkotmányozó kísérleteivel szemben, amint az az 1861. évi Országgyűlés első felirati javaslatából kitűnik:

„De nekünk adott alkotmány nem kell, mi visszaköveteljük ősi alkotmányunkat, mely nem volt ajándék, hanem kölcsönös szerződések által állapított meg s a

⁵⁴ WERBŐCZY István: *Hármaskönyv*. Pest, MTA, 1844. Reprint: NKE, Budapest, 2014. 48–50.

⁵⁵ Uo. 18–37.

⁵⁶ Uo. 38.

⁵⁷ KUKORELLI István: Werbőczy 'közjoga'. *Jogtörténeti szemle*, 2014./4.–2015./1., 63–64.

⁵⁸ KOCSIS István: *A Szent Korona tana – Múltja, jelene, jövője*. Budapest, Püski, 1995. 7–8.

⁵⁹ CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna: *Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről*. Budapest, Gondolat, 2012. 127.

⁶⁰ PACZOLAY i. m.

⁶¹ GOSZTONYI Gergely – MEZEY Barna: *Magyar alkotmánytörténet*, Budapest, Osiris, 2020. 282–283.

⁶² Uo. 312.

nemzet életéből fejlett ki; azon alkotmányt, melyet időnkint a kor kívánatihoz mi magunk alkalmaztunk, s mi magunk akarunk ezentúl is alkalmazni; azon alkotmányt, melynek alapelveit századok szentesítették. Mellettünk jog és törvény állanak [...]”⁶³

Hazánk polgári átalakulásának jogi konstituálása tehát a történeti alkotmány hatálya alatt, a törvényhozás rendes útján alkotott alkotmányos jelentőségű kérdéseket érintő jogszabályok sorával ment végbe.

A vesztes I. világháború utáni összeomlás Magyarországon is életre hívta az alkotmányozás igényét. A köztársaság kikiáltása, majd tanácsköztársaság alkotmánya megszakította a történeti alkotmány hatályát. Az ezt követő politikai konszolidáció első lépéseként az 1920. évi I. törvénycikk a jogfolytonosság helyreállításáról rendelkezett, így Magyarország a két világháború közt a kontinensen kuriózumként egyedül maradt kartális alkotmány nélkül.⁶⁴

A korszakot a jogfolytonossághoz és a történeti tradíciókhoz való stabilitást adó, görcsös ragaszkodás jellemezte.⁶⁵ Ez a közjogi gondolkodásban a tradicionalizmus erősödéséhez vezetett.⁶⁶ Az alkotmányjogi művekben egyrészt megfigyelhető a törekvés az alkotmányjog forrásainak összegyűjtésére, másrészt a talán ennél is fontosabb igény, hogy az alkotmány sajátosan magyar jegyeit kutassák, összehasonlítva a kartális alkotmányokkal.⁶⁷ Így formálódik az a gondolat, hogy a magyar alkotmány lényegi tartalmát azok az alapelveket jelentik, melyekkel a jogrendszer egészének összhangban kell állnia.⁶⁸ Ezeket az alapelveket szokásjogi jellegük tette változtathatatlaná, ahogy Teleki Pál fogalmazott: „alkotmányunk íratlan azon törvények és jogszokások összessége, amelyek a nemzet vérébe mentek át.”⁶⁹

Az újabb vesztes világháború utáni átrendeződés természetesen hozta el a helyzet megváltozását és először a Magyarország államformájáról szóló 1946. évi I. törvénycikk az ún. ’kisalkotmány’, hozott gyökeres fordulatot az állam alkotmányos berendezkedésében.⁷⁰ Azzal, hogy a nemzetgyűlés a törvényt nem alkotmányként alkotta meg, továbbra is fenntartva azt a koncepciót, hogy az alkotmányjogi kérdések szabályozására a közönséges törvények

⁶³ Első felirati javaslat az 1861-es Országgyűlésen. Pest, 1861. május 13. (<https://tinyurl.hu/WzEN>).

⁶⁴ SZABÓ I. i. m. 83.

⁶⁵ BALOGH (2006) i. m. 40.

⁶⁶ SZABÓ I. i. m. 118.

⁶⁷ SZENTE (2019) i. m. 4.

⁶⁸ SZABÓ I. i. m. 105.

⁶⁹ TELEKI Pál: *Válogatott politikai írások és beszédek*. Budapest, Osiris, 2000. 384. Az alapelvek katalógusát ld. bővebben pl.: EGYED i. m. 39

⁷⁰ TRÓCSÁNYI (2006) i. m. 31.

szolgálnak még megtartotta a történeti alkotmány egyik legfontosabb sajátosságát.⁷¹ Tartalmát tekintve azonban a törvény lényeges elemeiben szakított a korábbi alkotmányos berendezkedéssel.⁷² Az 1949. évi XX. törvénnyel kihirdetett szovjet típusú alkotmány végleg lezárta a történeti alkotmány hatályát, tette mindezt a korábbi alkotmányos lét fennálltának tagadásával.

3.2. Szempontok a történeti alkotmány vívmányainak meghatározásához

A magyar történeti alkotmány *corpusán* végig tekintve merül fel következő kérdésként, hogy ebben a joganyagban hogyan keressük azt a tartalmat, ami hatást gyakorol hatályos közjogunkra. Különösen is nehézé válik a kérdés megválaszolása, ha figyelembe vesszük – márpedig nem tehetünk másként – a történeti alkotmányok bemutatott jellegét, vagyis a folyamatos változást. A magyar államszervezet középkori, rendi, és XIX. századi polgári egyenjogúságra épülő tartalma alapkérdéseiben is kizárta volna egymást.⁷³ A történeti alkotmány összetevőinek jelentős része tehát egyidőben nem érvényesült egyszerre.⁷⁴ Az alkotmányozó minden bizonnyal erre tekintettel alkalmazza az Alaptörvény szövegében a *vívmány* kifejezést, arra utalva, hogy nem kívánja a történeti alkotmány egészében történő figyelembevételét.

A történeti alkotmány hatályának idején a jogtudomány fókuszában a gyakorlati alkalmazás állt.⁷⁵ A korábbi jogrendszerrel való kontinuitást tagadó államszocialista rendszerben pedig értelemszerűen nem tűnt alkotmányjogilag releváns kérdésnek a történeti alkotmány vívmányainak kutatása. Így a jogtudomány számára amennyiben ezeket valóban felhasználhatóvá kívánja tenni nem marad más lehetőség, mint az utólagos absztrakcióval történő meghatározás.

A rendszerváltoztatás és az Alaptörvény megalkotása közti időben a jogtörténet foglalkozott – ha foglalkozott – a kérdéssel. Zlinszky János tanulmányában⁷⁶ és a Szent István Akadémián tartott székfoglalójában⁷⁷ elemezte a magyar alkotmányos fejlődés legfontosabb pontjait. Zétény Zsolt pedig a történeti alkotmány forrásait bemutató kötethez írt bevezető

⁷¹ SCHWEITZER Gábor: Összeegyeztethető-e a köztársasági államforma a történeti alkotmánnyal? – Csekey István előadása a Magyar Köztársaság alkotmányáról. *Diké - A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata*, 2023/2. 32.

⁷² SZENTE (2019) i. m. 6.

⁷³ SÓLYOM László: *Alkotmány és alkotmányos kultúra Magyarországon*. Előadás a Történelemtanárok 21. Országos Konferenciáján, 2011. október 8.

⁷⁴ SZENTE (2019) i. m. 6.

⁷⁵ ZÉTÉNYI i. m. 171.

⁷⁶ ZLINSZKY János: Történeti alkotmányunk fejlődése, *Magyar Szemle*, 2002/3–4.

⁷⁷ ZLINSZKY János: *Az Alkotmány értéktartalma és a mai politika I.* Budapest, Szent István Társulat, 2005.

tanulmányában tett kísérletet a történeti alkotmány legfontosabb alapelveinek számba vételére⁷⁸ Az idézett munkák azonban egyéni, elszigeteltek kísérletek maradtak, nem találunk példát arra, hogy a szélesebb szakma által elismert konszenzusban, tudományos műhelyek, szakmai közösségek vállalkoztak volna a történeti alkotmány ma is hasznosítható eredményeinek katalogizálására.⁷⁹

Az Alaptörvény hatálybalépése változást hozott, ugyanis az R) cikk (3) bekezdése új kihívás elé állította a jogirodalmat a történeti alkotmány vívmányainak értelmezésével és használhatóságával kapcsolatban.⁸⁰ A téma korábbi elhanyagoltsága azt eredményezte, hogy a közös alapok és konszenzus hiányában kibontakozó élénk tudományos vitában számos eltérő értelmezés született a rendelkezéssel kapcsolatban. Az értelmezések mind az R) cikk (3) bekezdésének céljával, mind a vívmány kifejezés jelentésével kapcsolatban színes képet mutatnak. Jelen fejezetben elsősorban az utóbbi kérdést mutatom be, az alaptörvényi rendelkezés célját és funkcióját az Alkotmánybíróság gyakorlatával együtt elemzem.

Egyes vélemények szerint az utalás csupán szimbolikus. Jakab András elsősorban a vívmány kifejezés szűkítő jellegéből indul ki. Álláspontja szerint arra a szükségletre utal, hogy a történeti alkotmányból a rendi államhoz kötődő – ma már értelmezhetetlen vagy elfogadhatatlan – elemeket ki kell szűrni.⁸¹ Ebből azt a következtetést vonja le, hogy a rendelkezés jogilag tautologikus, hiszen, ha a történeti alkotmánynak csak a mai alkotmányossággal összeegyeztethető elmeit tekintjük vívmánynak valójában nem jutunk új szempontokhoz az Alaptörvény értelmezése során.⁸²

Csink Lóránt és Fröhlich Johanna abból kiindulva vizsgálják a kérdést, hogy történeti alkotmány megkerülhetetlen tartalmát a Szent Korona-tan adja. Felhívják a figyelmet arra, hogy a történeti alkotmány értelmezéséhez organikus fejlődés, kontinuitása szükséges, hazánkban azonban ez nem adott. Ebből vonják le azt a következtetést, hogy az Alaptörvény R) cikke nem jelentheti a történeti alkotmánynak tartalmat adó Szent Korona-tan továbbélését, de annak az alkotmányos kultúrából való teljes kiűzését sem. A szerzőpáros elsősorban az Alkotmánybíróságtól várta, hogy a későbbiekben hivatkozhat, a magyar alkotmányfejlődés sarokpontjaira, amelyek tanúsítják a magyar közjogi hagyományok eredetét és fejlődését.⁸³

⁷⁸ ZÉTÉNYI (2005) i. m. 173–177.

⁷⁹ RIXER Ádám: A történeti alkotmány lehetséges jelentéstartalmai. *Jogelméleti Szemle*, 2011/3., <https://jesz.ajk.elte.hu/rixer47.html> 1. pont

⁸⁰ VÖRÖS Imre *A történeti alkotmány az alkotmánybíróság gyakorlatában.* – Székfoglaló Budapest, MTA, 2020. 7.

⁸¹ JAKAB András: *Az Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei.* Budapest, HVG Órac, 2011. 199.

⁸² JAKAB (2020) i. m. 894–895.

⁸³ CSINK – FRÖHLICH i. m. 129–131.

A jogirodalom egy része a történeti alkotmány vívmányaiban azokra az értékekre történő utalást lát, melyek meghatározták annak fejlődését. Balogh Elemér megfogalmazása szerint történeti alkotmányunk vívmányainak kulcsfogalma az alkotmány történelmi értékeiként értelmezhető.⁸⁴ Szabó István az alábbi meghatározással él: „a történeti alkotmány ama alapértékei (azok a valódi szokások), amelyek felette álltak az írott jogforrások valamennyi formájának” melyeket következőképpen azonosít; *hatalommegosztás, a vertikális hatalommegosztás, s az ennek nyomán kialakuló önkormányzatiság, alkotmányvédelem, Szent Korona nemzetegyesítő szerepe és a jogkiterjesztés elve*.⁸⁵ Varga Zs. András a történeti alkotmány vívmányaiban olyan a jogi megoldásokat – alapelveket, toposzokat, értelmezési módszereket és korlátokat, intézményi alapjellemzőket lát, – melyek a korábban hatályban volt jogszabályokban, szokásjogban, bírói gyakorlatban öltöttek testet.⁸⁶ A vívmányokat az európai jogból ismeretes „*aquis communautaire*” vagyis a közösségi értékrend fogalmához hasonlítja, és a közös európai értékrend jogszabályokban és állami gyakorlatban megvalósult eredményeiként értelmezi azokat. Kiemelve, hogy ezek ma jogi kötőerővel nem rendelkeznek, csupán a hatályos normák értelmezési keretként tekinthetők. A fogalom konkrét tartalmának értelmezésére vonatkozó gyakorlat kialakítását pedig végső soron az Alkotmánybíróság feladatának látja.⁸⁷ Akárcsak Paczolay Péter, aki az Alaptörvény hatálybalépése után ugyancsak arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Alkotmánybíróság feladata lesz annak megállapítása, hogy a történeti alkotmánynak milyen jelentést lehet adni a XXI. században.⁸⁸

Rixer Ádám a történeti alkotmány vívmányaira történő hivatkozásban elsősorban identitási elemet lát.⁸⁹ Felhívja a figyelmet arra a nehézségre, hogy a jogpozitivisták alapokon álló jogi dogmatika számára – egzakt tételesjogi rendezés hiányában – nehezen hozzáférhető a szókapcsolat jelentéstartalma.⁹⁰ Éppen ezért a vívmányok meghatározáshoz egy olyan ’vívmány-teszt’ kidolgozását ajánlja az Alkotmánybíróságnak mely esetről esetre, de állandó szempontok alapján alkalmas lehet arra, hogy megállapítsa, a korábbi jogrendszerek mely elemei tekinthetők ma vívmányoknak.⁹¹ Az alkotmányos identitás és a történeti alkotmány

⁸⁴ BALOGH Elemér: Alkotmányunk történelmi értékei. In: KRUSZLICH Péter – SÜLYÖK, Márton – SZALAI, Anikó (szerk.): *Liber Amicorum László Trócsányi Tanulmánykötet – Trócsány László 65. születésnapja alkalmából*. Szeged, SZTE ÁJK Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézet, 2021. 52.

⁸⁵ SZABÓ I. i. m. 105–106.

⁸⁶ VARGA Zs. András: A szent Korona az Alaptörvényben. *Pázmány Law Working Papers*, 2018/1. <https://tinyurl.com/5n7458vh> 126.

⁸⁷ VARGA (2016) i. m. 87–88.

⁸⁸ PACZOLAY i. m.

⁸⁹ RIXER Ádám: *A történeti alkotmány helye a mai jogunkban*. Budapest, KRE, 2012.

⁹⁰ RIXER Ádám: *A vívmány-teszt*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 24.

⁹¹ A javasolt teszt egy többlépcsős vizsgálat során állapítaná meg, hogy az adott ügyben van-e a történeti alkotmánynak olyan eleme, amely segítséget nyújthat az Alaptörvény értelmezésével kapcsolatban. Az egyes

vívmányai közötti kapcsolatra más szerző is utal. Sulyok Márton álláspontja szerint az R) cikk 'történeti klauzulája', egy historizáló nézőpont alkalmas segítség lehet, hogy a nemzeti Alkotmánybíróság meghatározhassa, mit is tekint alkotmányos identitása szempontjából döntő jelentőségűnek.⁹² Ez a kapcsolat valóban különösen hangsúlyossá vált az Alaptörvény hetedik módosításával, hiszen a Nemzeti Hitvallás a történeti alkotmánnyal köti össze az 'alkotmányos önazonosságot', az R) cikk (4) bekezdése pedig az 'alkotmányos identitás' védelmének állami kötelezettségét fogalmazza meg, amit tehát úgy kell védeni az állam minden szervének, hogy az összhangban legyen a történeti alkotmány vívmányaival.⁹³

Vörös Imre akadémiai székfoglalójában foglalkozott az Alaptörvény R) cikke által szabott értelmezési szabály gyakorlati megvalósulásával az Alkotmánybíróság tevékenysége során. A vívmányok tartalmi meghatározásával kapcsolatban úgy véli, hogy az Alkotmánybíróság tulajdonképpen azt nyilvánítja vívmánnyá, ami összhangban van a hatályos Alaptörvénnyel. Arra a következtetésre jut, hogy a történeti alkotmány vívmányaival való összhang keresése ugyan „intézménytörténeti-jogtörténeti szempontból érdekes, ám nem mindig szükséges eszmefuttatás”.⁹⁴ Írásában óv is attól, hogy a történeti alkotmány figyelembevételének érdemi befolyása legyen az Alkotmánybíróság döntéseire mivel dogmatikai alap híján a vívmányként történő azonosítás szempontrendszere bizonytalan. Sente Zoltán ennél is élesebb bírálatot fogalmaz meg. Álláspontja szerint a történeti alkotmány felhívásának célja, hogy az Alaptörvény körüli politikai konszenzus hiányát pótolják, azonban az Alaptörvény történeti alkotmányba való beágyazása nem értelmezhető állítás.⁹⁵ Továbbá úgy gondolja, hogy a történeti alkotmány elemei – legfőkébb a Szent Korona-eszme – csak valóságos tartalmuk figyelmen kívül hagyásával, illetve a közjogi tradíciók meghamisításával kapcsolhatóak össze a mai alkotmányossággal.⁹⁶ Álláspontja szerint történeti alkotmány vívmányainak értelmezési segédlettel emelése reménytelen voltát később igazolta az Alkotmánybíróság gyakorlata. Ennek

jogintézmények vívmány jellegének megállapításához a szerző négy szempontot javasolt. Az első, hogy van-e, egyáltalán jogintézmény, amely a vizsgált ügygel összefüggő elemeket is tartalmaz. A második, hogy az a jogforrás, amelyből a korabeli előkép megismerhető, lehet-e vívmány forrása. a harmadik, hogy vívmány jellegű-e az adott intézmény, abban az értelemben, hogy valamely előremutató jogelvre közvetlenül mutató természettel bír. A negyedik szempont az, hogy a korabeli jogintézmény vívmány jellegű-e, abban az értelemben, hogy alkalmazására saját korában ténylegesen sor került. A vívmány teszt részletesebb ismertetését ld.: RIXER (2018.) 82–83.

⁹² Sulyok Márton: Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában. In: Jakó Mia Anna (szerk.): *Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában*. Szeged, SZTE ÁJK, 2014. 50.

⁹³ RIXER (2018) i. m. 45.

⁹⁴ Vörös i. m. 40.

⁹⁵ Sente (2019) i. m. 4.

⁹⁶ Sente Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái – A Szent Korona az Alaptörvényben. *Közjogi Szemle*, 2011/3. 1.

okát elsősorban abban látja, hogy egy korábban nem létező fogalom múltbeli tartalmát kéne megállapítani, ami nem lehetséges.⁹⁷ Hasonló alapon (ti. a rendi alkotmányosság, és mai alkotmányosság fogalmainak összeegyeztethetlensége), állította Sólyom László, hogy a ma használható alkotmányos vívmányok csupán 1990 után alakultak ki, amikor az Alkotmánybíróság folyamatosan, ha „úgy tetszik történeti alkotmányt írt.”⁹⁸

A bemutatott jogirodalmi álláspontok alapján talán nem is tűnik túlzónak Szabó Zsolt (Rixer Ádám munkájának észrevételeit összegző) megfogalmazása, hogy „Még talán abban sincs igazi közmegegyezés, hogy miben és miért kell közmegegyezésnek lennie.”⁹⁹ Álláspontom szerint ennél valamivel reménykeltőbb a helyzet, ugyanis abban a minimumban a témával foglalkozó szerzők egyetértenek, hogy a történeti alkotmánnyal való jogfolytonosság megszakadása okán az *primer* módon nem lehet jogforrása a hatályos közjognak.¹⁰⁰ Abban is egyetértés mutatkozik, hogy a vívmány kifejezés valamilyen módon szűkítő tartalmú, tehát nem a történeti alkotmány egész *corpusára* utal. Továbbá, hogy ezen szűkítés elvégzése az Alkotmánybíróság feladata, bár ennek céljáról és hasznáról, sőt egyáltalán lehetséges voltáról már megoszlanak a vélemények.

3.3. Részkövetkeztetések

A fejezetben írtak összefoglalásaként a következő kijelentések tehetők. Mindenekelőtt egy állam alkotmányos működésének tartalmi feltételei nem kötődnek kizárólagosan a kartális alkotmányok által létrehozott zárt dogmatikájú rendszerekhez. A történeti alkotmányfejlődés az évszázadok során fokozatosan alakítja ki azt a tartalmat, amely akár arra is alkalmas lehet, hogy a mai fogalmainknak megfelelő alkotmányos rendszert alkosson. Hazánk közjogát is ilyen organikus fejlődés jellemezte. A magyar történeti alkotmány fejlődése során alkalmasnak bizonyult arra, hogy különböző korokban magyarázza az uralkodói, rendi-nemesi jogokat és hatalmat, 1848 után a polgári jogegyenlőség alapjait, és arra is, hogy képes legyen a központi hatalom korlátozására.¹⁰¹ Ez a fejlődés kiérlelt olyan elemeket, amelyeket az alkotmányozó érdemesnek tartott összekapcsolni a hatályos Alaptörvénnyel, és így a közjogi rendszerünkkel. Bemutattam továbbá, hogy történeti alkotmány tanulmányozása során körültekintően kell eljárni, egyrészt alkotmányjogi fogalmaink, másrészt magának a történeti alkotmánynak a

⁹⁷ SZENTE (2019) i. m. 5.

⁹⁸ SÓLYOM i. m.

⁹⁹ SZABÓ Zs. i. m. 312.

¹⁰⁰ Ld. pl.: SZENTE (2019) i. m. 3., VARGA (2016) i. m. 87.

¹⁰¹ SZENTE (2011) i. m. 1.

folytonos változása okán. Éppen ezért alkalmazza az Alaptörvény történeti alkotmánnyal kapcsolatot teremtő rendelkezésében a vívmány kifejezést, egyértelművé téve, hogy nem annak egészét szükséges figyelembe venni a szabály alkalmazása során. A szakirodalomban azonban rengeteg bizonytalanság övezi a kapcsolat helyes értelmezését.

4. A történeti alkotmány vívmányai az Alkotmánybíróság gyakorlatában

Ahogy az fentebb leírtakból is kitűnik az Alaptörvény R) cikkének értelmezésével és alkalmazhatóságával kapcsolatban, a jogirodalom elsősorban az Alkotmánybíróságtól, mint az Alaptörvény védelmének legfőbb szervétől¹⁰² vár iránymutatást. Ez az elvárás természetes, hiszen a rendelkezés az Alaptörvény értelmezésével kapcsolatban fogalmaz meg iránymutatást, ez pedig az Alkotmánybíróság feladata.¹⁰³ A megfogalmazott gyakorlati jellegű kérdéseink megválaszolásához, éppen ezért kiemelkedő jelentőséggel bír annak elemzése, hogy az Alkotmánybíróság miként értelmezi az R) cikkben megfogalmazott kötelezettséget, és miként jelenik meg a történeti alkotmányra, illetve annak vívmányaira történő hivatkozás a testület határozataiban.

4.1. Az R) cikk (3) bekezdésben megfogalmazott követelmény természete

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatályba lépése előtt sem negligálta az elé került kérdések jogtörténeti kontextusát. Működésének megkezdése óta megfigyelhető az a törekvés, hogy az érintett jogintézményt előzményeivel együtt értelmezze.¹⁰⁴

A büntetőjogi vonatkozású 30/1992. (V. 26.) AB határozat, majd erre visszautalva az 18/2004. (V. 25.) AB határozat indokolásaiban az Alkotmánybíróság részletesen elemezte, hogy az akkor hatályos Btk., normakontroll eljárás során vizsgált rendelkezései milyen jogtörténeti előzményekre tekintenek vissza (a közösség elleni izgatás büntetőjogi tényállása a védett jogi tárgyak köre, valamint az elkövetési magatartások szempontjából, milyen változásokon ment keresztül, és mennyiben maradt állandó a büntetendővé nyilvánítás célja ezen átalakulások során).¹⁰⁵ Hasonlóan járt el a testület a 18/2000. (VI. 6.) határozatában, melyben a rémhírterjesztés bűncselekményéhez kapcsolódóan álláspontjának kialakításához áttekintette a bűncselekmény történeti előzményeit.¹⁰⁶ Megemlíthető továbbá az Alkotmánybíróság 688/B/2002. határozata is, amely jogtörténeti érveket is felsorakoztatott a jogalkotásról szóló

¹⁰² Magyarország Alaptörvénye 24. cikk.

¹⁰³ TÓTH Judit – LEGÉNY Krisztián (szerk.): *Összehasonlító alkotmányjog*. Budapest, Complex, 238.

¹⁰⁴ VÖRÖS i. m. 40.

¹⁰⁵ Az Alkotmánybíróság figyelembe vette a Csemegi kódex, a 1921. évi III. törvénycikk, a 1946. évi VII. törvénycikk, a 1948. évi XLVIII. törvénycikk, a hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása /BHÖ/, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény továbbá az 1978. évi Büntető Törvénykönyv korábban hatályos szövegállapotának „a vizsgált tényállás szempontjából relevánsnak” talált, az értelmezéshez segítséget nyújtó rendelkezéseit, kitérve a fenti törvények hatálya alatt érvényesülő jogalkalmazói gyakorlatra, és az egyes módosítások jogpolitikai indokaira. A testület tehát a XIX. század második feléig, a polgári átalakulás időszakáig visszanyúlva részletes jogtörténeti áttekintést adott a vizsgált jogintézmény fejlődéséről, ezzel hozzájárulva a vizsgált rendelkezés pontos céljának és így alkotmányjogi relevanciájának feltárásához.

¹⁰⁶ Ld. 18/2000. (VI. 6.) AB határozat ABH 2000, 117, 133.

1987. évi XI. törvény rendelkezései kapcsán felvetődött terminológiai jellegű probléma tisztázása során.¹⁰⁷

Az Alkotmánybíróság fenti példákban tapasztalható gyakorlata abból a természetes, jogértelmezői attitűdből ered, hogy a jogintézményeket kontextusukkal, adott esetben történeti előzményeikkel együtt kell vizsgálni ahhoz, hogy a jogrendszerben betöltött szerepük minél pontosabban feltárhatóvá váljon. Bizonyos összetett jogintézményeket ugyanis csak akkor érthetünk meg, ha összevetjük fejlődésük, alakulásuk korábbi állapotával,¹⁰⁸ megértve a fejlődés mozgatóit, így a jogintézmény célját.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a fenti jogértelmezői tevékenység nem feleltethető meg pontosan a történeti jogértelmezéssel. Utóbbi ugyanis hagyományos értelemben véve az értelmezendő (hatályos) jogi szabályt a szabályozás keletkezésekor meglévő történeti indokok és körülmények feltárása útján vizsgálja.¹⁰⁹ Eltér tehát a példákban tetten érhető törekvéstől, amely a jogértelmezéshez a jogtörténetet hívja segítségül, és a jogintézmény szabályozásának átalakulását, fejlődését vizsgálja a hatályos szabályozás helyes jelentésének, tartalmának kutatásakor.

Az Alaptörvény R) cikkének (3) bekezdése sem a hagyományos értelemben vett történeti értelmezés kötelezettségét írja elő, hanem az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatában csak alkalmanként előforduló, a jogtörténeti előzmények felkutatására hangsúlyt fektető értelmezést vár el a testülettől. Erre több szerző is utal, Jakab András például a történeti módszer egy sajátos változatát látja a rendelkezésben.¹¹⁰ Egyes vélemények szerint viszont alapvető dogmatikai félreértéssel, a két fogalom összemosásával állunk szemben. Vörös Imre szerint a rendelkezés a történeti alkotmányt anyagi jogilag, alkalmazandó tételes jogként emelte az Alaptörvénybe, de úgy, hogy tévesen azonosítja a történeti jogértelmezés módszerével.¹¹¹

¹⁰⁷ Az indítványozó az ügyben sérülni látta az Alkotmány jogbiztonságra vonatkozó rendelkezéseit, mert az akkor hatályos Abtv. és Jat. egyes szakaszai az „Országgyűlés ügyrendje” kifejezést tartalmazták, amelyet az indítványozó azért tartott alkotmányellenesnek, mert az Országgyűlésnek nem ügyrendje, hanem az Alkotmányban írt terminológiának megfelelően Házzsabálya van. A határozat megállapította, hogy bár az ügyben támadott rendelkezések Alkotmánytól eltérő terminológiával, nevesítik az Országgyűlés működési rendjére vonatkozó szabályokat, a szabálysöveg a jogalkalmazás során világos és felismerhető normatartalmat hordoz, és nem merül fel a jogbiztonság sérelme. Indokolásában az Alkotmánybíróság kitért arra, 1848-ig Magyarországon nem voltak a mai értelemben vett házzsabályok, az eljárás során a precedensek és a gyakorlat szolgáltak irányadóul. Először az 1848. évi IV. törvénycikk mondta ki az Országgyűlés jogát saját ügyrendjének megalkotására. Az Országgyűlést ügyrendjét szabályozó normák tehát történetileg nem csupán Házzsabály formában és néven léteztek.

¹⁰⁸ Martin LOUGHLIN: The Historical Method in Public Law. In: Markus D. DUBBER – Christopher TOMLINS (eds.): *The Oxford Handbook of Legal History*. Oxford, Oxford University Press, 2018. 983.

¹⁰⁹ RIXER (2011) i. m. 3.1. pont.

¹¹⁰ JAKAB (2011) i. m. 198.

¹¹¹ VÖRÖS i. m. 26–27.

Álláspontom szerint, a felvetett probléma tisztázása során az Alaptörvény szövegének rendszertani értelmezéséhez kell fordulni. Az Alaptörvény 28. cikke szerint „a jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. [...]” Ez a rendelkezés a „hagyományos” értelemben vett történeti jogértelmezésre utal.

Az Alaptörvény szövegének rendszertani értelmezése alapján feltételezhető tehát, hogy az alkotmányozó okkal tett különbséget a szóban forgó jogértelmezési módszerek közt. Következésképpen megállapítható, hogy az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése valóban nem a történeti jogértelmezés módszerére utal, hanem az Alaptörvény rendelkezéseinek az alkotmánytörténeti előzményekre figyelemmel történő értelmezést írja elő.

4.2. Az Alkotmánybíróság gyakorlatának kiindulópontja

Az Alaptörvény hatálybalépését követően az Alkotmánybíróság a kutatási téma szempontjából első mérföldkönek számító határozata a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény egyes rendelkezéseinek alkotmányellenességét megállapító 33/2012. (VII. 17.) AB határozat,¹¹² mely több fontos megállapítást tett az R) cikk (3) bekezdésének alkalmazásával kapcsolatban.

A határozat az R) cikk (3) bekezdését sajátos értelmezési szabályként tette le.¹¹³ Kizárta tehát azon értelmezési lehetőségeket, amelyek esetlegesen többletjelentést, a történeti alkotmány egyes rendelkezéseinek közvetlen alkalmazási kötelezettségét értenének a rendelkezés mögött, illetve a megfogalmazás utal arra is, hogy az értelmezés ezen módja nem azonos a történeti jogértelmezéssel.

A korábban ismertetett jogirodalmi álláspontokkal összhangban elválasztotta egymástól a *történeti alkotmány* és a *történeti alkotmány vívmányainak* fogalmát. Az R) cikkekre utalva a testület a következő megállapítást tette: „Ez a szabály nem önmagában a történeti alkotmányt, hanem annak vívmányai jelentőségét hangsúlyozza. [...]”.¹¹⁴

A fenti megállapításának folytatásaként a határozat elvi élel mondta ki azt, — a korábban már szintén bemutatott álláspontot — hogy a vívmányok körének megállapítása az Alkotmánybíróság joga és egyben kötelezettsége is: „[...] Azt, hogy mi tartozik a történeti alkotmányból a vívmányok közé az Alaptörvény alapján, az Alkotmánybíróságnak kell

¹¹² WIENER i. m. 23.

¹¹³ 33/2012 (VII.17.) AB határozat, Indokolás [74].

¹¹⁴ Uo.

megállapítania.”¹¹⁵ A határozat szóhasználata arra enged következtetni, hogy a testület a vívmányok körének meghatározására, nemcsak mint jogára, hanem mint elvégzendő feladatára is tekint. Ezt a következtetést erősíti, a határozat azon kijelentése, mely — összhangban az R) cikk kógens jellegével — a jogértelmezésnek a jogtörténet releváns forrásaira figyelemmel történő elvégzését kötelezőként tételezi.¹¹⁶

A határozat indokolása ezen felül a *történeti alkotmány vívmányainak* kutatásához, az azokat hordozó források, illetve a vívmányok tartalmának megállapítása tekintetében is fontos szempontokat ad. Az indokolás nem kísérli meg a történeti alkotmány forrásainak teljes felsorolását, csupán arra a kijelentésre szorítkozik, hogy a polgári átalakulást konstituáló törvények a történeti alkotmány konszolidált értelmezési minimuma szerint is részét képezik annak.¹¹⁷

Bár a vívmányok meghatározásának szempontjaival kapcsolatban a testület általános érvényű megállapításokat nem tett, de tanulsággal szolgálhat, hogy a konkrét ügyben miként járt el. Mindenekelőtt a határozat azonosítja a polgári átalakulást konstituáló törvények közül azokat, amelyek az adott ügyben releváns, alkotmányos szintű szabályt tartalmaznak. Ilyenként határozza meg a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikket és a bírák és bírósági hivatalnokok áthelyezése és nyugdíjazása körüli eljárás szabályozásáról szóló 1871. évi IX. törvénycikket.¹¹⁸ A két jogforrás szövegének értelmezése és elemzése alapján a testület a következő megállapításokra jut. A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk rendelkezései tartalmazták azokat a legfontosabb elemeket, amelyek a bírói függetlenséget garantálni hivatottak, személyi oldalon a kinevezés és a felmentés, a hivatalból való elmozdítás vagy az áthelyezés, és az előmenetel szabályai, szervezetileg pedig a hatásköri elkülönítés.¹¹⁹ Továbbá, hogy az 1871. évi IX. törvénycikkből (is) kitetsző törvényhozói attitűd, vagyis az a jogalkotói alázat, amely a bírói hivatal viselői, mint egy önálló „álladalmi” státus betöltői iránt megnyilvánult, történeti alkotmányunk vívmányaként értékelhető.¹²⁰

A jogszabályok rendelkezéseinek elemzése után az indokolás arra az absztrakcióra jut, hogy a bírói függetlenség elve minden kétséget kizáróan vívmány. Így olyan értelmezési alapelv az Alaptörvény előírása alapján, amely mindenkire kötelező, és amelyet az Alaptörvény más szabályai lehetséges tartalmának feltárásakor alkalmazni kell.¹²¹ A többségi határozat tehát

¹¹⁵ 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [75].

¹¹⁶ Uo.

¹¹⁷ Uo.

¹¹⁸ 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [76].

¹¹⁹ 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [78].

¹²⁰ 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [79].

¹²¹ 33/2012. (VII.17.) AB határozat, Indokolás [80].

konkrét jogtörténeti kútffók elemzése, és az azokból történő absztrakció útján jutott el egy a történeti alkotmány vívmányaként azonosított alkotmányos alapelvhez, melynek múltbéli létére aztán a döntést erősítő — de önmagában nem legitimáló — érvként tekintett.¹²² A határozat a dolgozatban vizsgált téma szempontjából tekinthető 'alaphatározatnak', azonban több kérdést is nyitva hagyott, és számos kritika érte.

4.3. Az Alkotmánybíróság gyakorlatának vizsgálati módszere

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában az 'alaphatározat' megszületése óta elmaradt a vívmányok katalogizálása, vagy egy olyan szempontrendszer kidolgozása, mely segíti a meghatározásukat. A gyakorlat jelenleg azt a módszert követi, hogy az Alkotmánybíróság esetről-esetre bontja ki, határozza meg azokat a jogintézményeket, amelyeket a történeti alkotmány vívmányaiként azonosít.¹²³ Az Alkotmánybíróság gyakorlatában mindezidáig nagyságrendileg negyven határozat foglalkozik érdemben a történeti alkotmány vívmányainak kérdésével,¹²⁴ így álláspontom szerint kijelenthető, hogy az Alaptörvény hatálya alatt született határozatok száma már alkalmas arra, hogy elemzésük útján megállapítsunk bizonyos, az Alkotmánybíróság gyakorlatában megjelenő tendenciákat.

Már akkor is rendkívül színes képet kapunk, ha csak megkíséreljük felsorolni azokat a jogintézményeket, jogszabályokat, alapjogokat, jogelveket, alkotmányos értékeket, államcélokat, állami szerveket és intézményeket, amelyeket az Alkotmánybíróság történeti alkotmányunk vívmányaként minősített. Így szükségesnek látszik a határozatok valamilyen előre meghatározott logika szerinti elemzése, csoportosítása, ami több szempont mentén is elképzelhető. E szempontok felállítására érdemes megvizsgálni az 'alaphatározatot' ért kritikákat, és a határozat kapcsán felmerülő vitákat.

Az 'alaphatározatban' megjelenő többségi álláspontot Pokol Béla alkotmánybíró nem fogadta el, aki különvéleményében kifejtette, hogy a hivatkozott jogtörténeti források csupán egy múltbéli szabályozás részletszabályai, és kötelezőként való elfogadásuk azt a veszélyt rejti magában, hogy megkérdőjeleződik a változtatható jog koncepciója. A határozat pedig olyan precedenst teremthet, amely alapján számos, mai törvényhozási szabályokkal szemben álló

¹²² CSINK Lóránt: 33/2012. (VII. 17.) AB határozat – bírók nyugdíjazása In: GARDOS-Orosz Fruszina — ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az alkotmánybíróság gyakorlata – Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990–2020*, Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont és HVG Orac, 2021. 53.

¹²³ VÖRÖS i. m. 10–11.

¹²⁴ Az adat a bemutatott és a hivatkozott szakirodalom feldolgozása mellett az Alkotmánybíróság honlapján elérhető nyilvános ügykereső segítségével folytatott keresés eredménye. A jelen dolgozatban az a 35 határozat képezi az vizsgálat tárgyát, melyeket a találatok elemzése során, a téma szempontjából érdemi tartalmúnak találtam. A kutatás törekedett a teljeskörűsége, azonban annak csupán megközelítését állítja.

jogtörténeti forrás áll majd rendelkezésre az alkotmányjogi panaszok alátámasztására, ez pedig a történeti alkotmány eszméjének lejárataához vezet. A fenti aggályaira tekintettel az R) cikk felhasználási lehetőségeinek tematikus ülésen történő elemzését ajánlotta.¹²⁵ A megfogalmazott kritikával nem ért egyet a határozatot tanulmányában elemző Csink Lóránt. Érvelése szerint az, hogy a többségi határozat a történeti alkotmány vívmányait a döntést erősítő érvként jeleníti meg nem a változtatható jog koncepciójának megkérdőjelezése, csupán arról van szó, hogy az Alaptörvény tételes rendelkezéséről kialakított értelmezést erősíti, hogy összecseng a történeti alkotmány valamely vívmányával.¹²⁶ Varga Zs. András ezzel szemben annak véleményének adott hangot, hogy az Alkotmánybíróság nem járt el körültekintően, és a különvéleményekben megfogalmazott álláspontok közelebb állnak a valósághoz.¹²⁷

Rixer Ádám a határozattal kapcsolatban arra hívja fel a figyelmet, hogy a polgári átalakulást kontstituáló és modern jogállam alapjait megeremtő törvények értelmezési minimumként meghatározó megfogalmazás nyitva hagyja azt a kérdést, hogy a lehetséges-e időben korábbi jogforrásokban is azonosítani a vívmányokat.¹²⁸ A határozattal kapcsolatban éles kritikákat fogalmazott meg Vörös Imre is. Egyrészt hasonlóan Rixer Ádámhoz arra az álláspontra helyezkedik miszerint hiba a történeti alkotmány vívmányainak meghatározásához felhasználható források lehetséges keletkezési idejével kapcsolatos kérdések nyitva hagyása. A kritikát annak bemutatásával egészíti ki, hogy röviddel a határozat megszületése után az Alkotmánybíróság más határozataihoz fűzött párhuzamos indokolásban felmerült annak lehetősége, hogy nem csupán az időben a polgári átalakulás konstituáló törvények elé eső jogforrások, de az Alaptörvény hatálybalépésével hatályon kívül helyezett, és így a jogtörténet részévé váló korábbi Alkotmány hatálya alatt keletkezett Alkotmánybírósági határozatok alkalmazhatóságának kérdését is az R) cikk (3) bekezdése alapján kell rendezni.¹²⁹ Továbbá úgy vélte, hogy a határozat szóhasználata alapján nem egyértelmű, hogy az Alkotmánybíróság minek tekinti az R) cikk (3) bekezdését, hiszen a határozat felváltva minősíti a rendelkezést értelmezési szabálynak, valamint értelmezési alapelvnek. A kritika megfogalmazása mellett azt elismeri, hogy tartalmilag egyértelműen jogszabályértelmezési kötelezettségként kezeli az alkotmánybíróság a rendelkezést, csupán a szóhasználatát tekintve nem következetes.¹³⁰ Vörös

¹²⁵ Pokol Béla alkotmánybírónak a 33/2012 (VII. 17.) AB határozathoz fűzött különvéleménye.

¹²⁶ CSINK (2021) i. m. 53., vö. WIENER i. m. 23–24.

¹²⁷ Bővebben ld.: VARGA (2016) i. m. 89.

¹²⁸ RIXER (2018) i. m. 73.

¹²⁹ VÖRÖS i. m. 13. (Juhász Imre alkotmánybírónak a 7/2014 (III. 7.) AB határozathoz fűzött különvéleményére utal).

¹³⁰ VÖRÖS i. m. 9.

Imre minden bizonnyal a határozat indokolásának [74] és [80] bekezdésre utal, hiszen itt fordulnak elő az idézett kifejezések.

„[74] Új alkotmányunk R) cikk (3) bekezdése szerint »Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.« Ez a *szabály* nem önmagában a történeti alkotmányt, hanem annak vívmányai jelentőségét hangsúlyozza. Azt, hogy mi tartozik a történeti alkotmányból a vívmányok közé az Alaptörvény alapján, az Alkotmánybíróságnak kell megállapítania.”

„[80] A bírói függetlenség elve, ennek elemeivel együtt, minden kétséget kizáróan vívmány. Az Alkotmánybíróság ezért megállapítja, hogy a bírói függetlenség és az ebből eredő elmozdíthatatlanság elve nemcsak az Alaptörvény tételes szabálya, hanem a történeti alkotmány vívmányai közé is tartozik. Így olyan *értelmezési alapelv* az Alaptörvény előírása alapján, amely mindenkire kötelező, és amelyet az Alaptörvény más szabályai lehetséges tartalmának feltárásakor alkalmazni kell.”

Véleményem szerint az utóbbi megfogalmazás inkább abba az irányba mutat, hogy az *értelmezési alapelv* kifejezés nem az R) cikk (3) bekezdésében megfogalmazott szabályra, hanem a bírói függetlenség (áttételesen az osztott hatalom) elvére vonatkozik, amely megfelel a szerző által ugyanott megadott meghatározásnak, miszerint, az alapelvnek az sajátossága, hogy valamely jogterület vagy jogág általánosan megfogalmazott, annak egészét átható szemléletmódját határozza meg, semmint konkrét kötelezettséget.¹³¹

A megfogalmazott kritikák közül tehát álláspontom szerint nem mindegyik állja meg maradéktalanul a helyét. De vannak olyanok, amelyekkel kapcsolatban az Alkotmánybíróság azóta kialakított gyakorlatának elemzése szükséges, hogy lássuk mely felvetéseket segített tisztázni a testület későbbi gyakorlata és mely aggályok igazolódtak be.

Az ismertetett kritikákra tekintettel tehát a továbbiakban a fejezet elsőként azt mutatja be, hogy miként adott választ az Alkotmánybíróság a történeti alkotmány vívmányait hordozó jogforrások keletkezésének időbeli lehatárolásával kapcsolatos kérdésekre. Ezután a testület gyakorlatát abból a szempontból vizsgálja, hogy milyen módszer(ek)e)t követ a vívmányok azonosítása során. Végezetül az azonosított a vívmányokat jellegük szerint csoportosítja.

4.4. A történeti alkotmány időbeli határai az Alkotmánybíróság gyakorlatában

Vörös Imre nyomán utaltunk már rá, hogy a történeti alkotmány hatályának időbeli terjedelmével kapcsolatos vita az Alkotmánybíróságon belül is megjelent, és az Alaptörvény

¹³¹ VÖRÖS i. m. 9.

hatálybalépését követő néhány évben különvéleményben és párhuzamos indokolásban is tetten érhető. Fentebb már bemutattam azt az álláspontot, mely szerint a jogállamiság megteremtése, és az Alaptörvény hatálybalépése közti időintervallum alkotmányos vívmányait is figyelembe kell venni, az R) cikk (3) bekezdésének alkalmazása során. Ezt az álláspontot képviselte Juhász Imre alkotmánybíró az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos gyakorlatának formálódása során, a 21/2013. (VII. 19.) AB határozathoz és a 28/2013. (X. 9.) AB határozathoz fűzött különvéleményében.¹³² Az utóbbi egyben reakció Pokol Béla alkotmánybíró ugyanezen határozathoz fűzött párhuzamos indoklására, mely épp ellenkezőleg, sokkal szűkebben értelmezi a történeti alkotmány forrásainak időbeliségét, és amellet érvel, hogy azokat csupán az írott jog előtti jogtörténeti forrásokban szabadna keresni. Érvelését elsősorban arra a korábban már bemutatott aggályára alapozza, hogy ha az elmúlt évszázadok hazai törvényeinek tetszőleges rendelkezéseit, mint a történeti alkotmány vívmányát lehet hivatkozni azzal bármely éppen támogatott értelmezési cél legitimálható.¹³³

A vita termékenynek bizonyult, ugyanis az Alkotmánybíróság hamarosan következetes gyakorlatot alakított ki a történeti alkotmány hatályának lezárultát illetően. Az R) cikk értelmezési szabályának adott ügyben történő alkalmazásától a 21/2013. (VII. 19.) AB határozat arra hivatkozva tekintett el, hogy a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való jogot az 1949. évi XX. törvény nem ismerte, az csak a jogállami rendszer megalapozásakor, az 1989. évi XXXI. törvény révén vált az Alkotmány részévé. Ezért az alapjog értelmezéséhez, a 'hagyományos értelemben vett' – 1949 előtti – történeti alkotmány nem szolgáltat érdemi szempontokat.¹³⁴ Az idézett határozat hivatkozásával erősítette meg gyakorlatát a testület az 29/2014. (IX. 30.) AB határozatának¹³⁵ és 3056/2015. (III. 31.) AB határozatának indoklósaiban.¹³⁶ Az Alkotmánybíróság az országos népszavazáson való részvételhez való joggal kapcsolatban is hasonlóan érvelt.¹³⁷

A szakirodalomban megjelenő, már ismertett állásponttal szemben, miszerint az 1946. évi I. törvény, az ún. 'kisalkotmány' már lezárta a történeti alkotmány korszakát, az Alkotmánybíróság ezt a jogforrást — pontosabban preambulát — kifejezetten a történeti alkotmány vívmányának minősítette,¹³⁸ ezzel is erősítve azt a gyakorlatát, hogy az 1949. évi

¹³² Bővebben ld.: 21/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [81] és 28/2013. (X. 9.) AB határozat, Indokolás [60]–[62].

¹³³ 28/2013. (X. 9.) AB határozat, Indokolás [45].

¹³⁴ 21/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [29].

¹³⁵ 29/2014. (IX. 30.) AB határozat, Indokolás [34].

¹³⁶ 3056/2015. (III. 31.) AB határozat, Indokolás [11].

¹³⁷ 31/2013. (X. 28.) AB határozat, Indokolás [25].

¹³⁸ 16/2016. (X. 20.) AB határozat, Indokolás [19].

XX. törvényt tekinti a történeti alkotmány hatályának lezárójaként, így a történeti alkotmány vívmányait ezen törvény hatálybalépését megelőzően keletkezett jogforrásokban tartja fellelhetőnek.

A 'történeti alkotmány kezdeteivel' kapcsolatos gyakorlat sokkal lassabban kristályosodott ki. Az Alkotmánybíróság a 29/2015. (X. 2.) AB határozat megszületése előtt elsősorban a korábban értelmezési minimumként meghatározott a polgári átalakulást konstituáló törvényekben kereste a történeti alkotmány vívmányait.¹³⁹ E határozatában azonban a testület először nyitott polgári átalakulást megelőző jogtörténeti korok felé. Az erős önkormányzatiság – melyen a határozat szerint Magyarország alkotmányossága nyugszik – terjedelmét, bár nem kimerítően, de a szokásjogot összefoglaló Hármaskönyvtől a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. évi XXX. törvénycikkig vizsgálta.¹⁴⁰ Később az elsőként azonosított vívmánnyal a hatalmi ágak elválasztásával, és a bírói függetlenséggel kapcsolatos gyakorlatban is megjelentek a rendi korszak jogforrásai. A 22/2019. (VII. 5.) AB határozata bírói függetlenséget és annak szabályozását évezredes értéként tételezte.¹⁴¹ Továbbá az Alkotmánybíróság azon álláspontját is kifejtette, hogy a bírósági igazgatás szervezési és szakirányú igazgatásának különválasztása történeti alkotmányunknak a polgári átalakuláshoz is régebben kialakult vívmánya. Ennek alátámasztására az 1492. évi X. törvénycikk 2. §-ára, 1566. évi XXV. törvénycikkre és a 1791. évi XII. törvénycikkre hivatkozott.¹⁴²

A 15/2019 (IV. 17.) AB határozat az Országgyűlés történeti alkotmányban betöltött szerepének vizsgálatakor egészen a III. András uralkodásáig nyúlt vissza elemzésében, melyben a történeti fejlődés vázlatos ismertetése után jut arra a megállapításra, hogy kiemelt jelentősége van annak, hogy az Országgyűlés az Alaptörvényben rögzítettek szerint, az ott meghatározott feladatait és jogköreit az Országgyűlésről szóló törvényben és a Hárszabályban részletezett előírásoknak megfelelően gyakorolja, és hogy azokat mindenkor gyakorolni is tudja. Ez történeti alkotmányunk egyik olyan vívmánya, amelyen nemcsak a hatalommegosztás és a törvények meghozatalának képessége, hanem magának az államnak az alkotmányos működése nyugszik.¹⁴³ Kimerítő, és egészen a XIV. századi forrásokig visszanyúló jogtörténeti elemzéssel támasztotta alá a testület a 14/2020. (VII. 6.) AB határozatának indokolásában azt a megállapítást, hogy az állami és magántulajdonú erdők megóvásának kötelezettségét a

¹³⁹ VÖRÖS i. m. 12.

¹⁴⁰ 29/2015. (X. 2.) AB határozat, Indokolás [15].

¹⁴¹ 22/2019. (VII. 5.) AB határozat, Indokolás [11].

¹⁴² 22/2019. (VII. 5.) AB határozat, Indokolás [79].

¹⁴³ 15/2019. (IV. 17.) AB határozat, Indokolás [23]-[25], megállapításait később a 4/2023. (V. 16.) AB határozat, Indokolás [34] megerősítette.

történeti alkotmány olyan vívmányának tekinti, melyet az Alaptörvény értelmezése során figyelembe kell venni.¹⁴⁴ Mindezidáig a történeti alkotmány vívmányainak kutatása során időben legmesszebb visszanyúló határozat a 32/2021. (XII.20) AB határozat, mely a magyar szuverenitás gyökereit az államalapítástól eredezteti.¹⁴⁵ Utóbbi határozatával az Alkotmánybíróság a lehető legtágabb értelmezést fogadta el a vívmányok hordozóinak időbeli keretezése tekintetében, hiszen a keresztény államiság megszületéséig nyúlt vissza, melyet megelőzően a magyarság politikai és jogi berendezkedését illető ismereteink homályosak, így végképp alkalmazhatatlanok.¹⁴⁶

4.5. A vívmányok azonosításának módszertana

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatot épített ki tehát arra vonatkozóan, hogy a történeti alkotmány vívmányainak kutatása során időben mikor keletkezett források vizsgálata merülhet fel. Közel sem ilyen következetes azonban a gyakorlat a vívmányok azonosításának módszertanát illetően. Mint a korábbi fejezetekben bemutattuk az Alaptörvény szóhasználatában megjelenő 'vívmány' kifejezés rendeltetése, hogy a történeti alkotmánynak ne az összes elemét tegye értelmezési keretté, csupán azokat, melyek a mai alkotmányos tételek előfutárai, azokkal valóban kapcsolatba hozhatók.¹⁴⁷ Ez a kitétel a történeti alkotmány ismertetett jellegéből fakadóan nagy körültekintést, és egyben óvatosságot feltételez.

Mint azt már bemutattam, az első, témával foglalkozó határozatában az Alkotmánybíróság azt a technikát követte a bírói függetlenség és a bírói hivatás iránt megnyilvánuló törvényhozói alázat mint vívmány azonosításakor, hogy konkrét jogtörténeti forrásokból – ebben az esetben törvények szövegéből – absztrakció útján jutott megállapításokra. Hasonló módszerre többször is találunk példát a testület gyakorlatában.

A 28/2014. (IX. 29.) AB határozat a sajtószabadságot a történeti alkotmány vívmányaként azonosította akként, hogy a történeti alkotmányban való megjelenését az 1848. évi XVIII. törvény a cenzúra eltörlésére vonatkozó rendelkezéseiből vezette le.¹⁴⁸ E határozatra alapítottnak a 34/2017. (XII. 11.) AB határozat tovább vizsgálta a sajtószabadság, mint vívmány természetét, és ugyanazon törvény rendelkezéseinek alapján állapította meg, hogy az a gondolat, hogy a „hív szellemében és igazán” tudósító sajtót bizonyos körben védelem illeti meg a

¹⁴⁴ 14/2020. (VII. 6.) AB határozat, Indokolás [26]-[29].

¹⁴⁵ 32/2021. (XII. 20) AB határozat, Indokolás [102].

¹⁴⁶ Ismét utalok a korábban bemutatott álláspontokra, és azok kritikájára, melyek az államalapítást megelőző korok jogforrásait is beemelhethetők tartanak e körbe.

¹⁴⁷ VARGA (2016) i. m. 88.

¹⁴⁸ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [12]-[14].

felelősségre vonással szemben, a közügyek nyilvános vitájának korhoz kötött felfogásához igazodóan kezdettől fogva része a sajtószabadság magyar értelmezésének.¹⁴⁹ Később ezt a megállapítást a testület újból megerősítette.¹⁵⁰ Szintén konkrét normaszövegek elemzésével, és az azokból történő absztrakcióval azonosította az Alkotmánybíróság a történeti alkotmány vívmányaként a mindenkori kormánytól függetlenített, az Országgyűlés felé jelentéstételi kötelezettséggel tartozó Állami Számvevőszéket.¹⁵¹ A hivatalbóli bizonyítás elvét,¹⁵² és az ügyészégi vádmonopóliumot¹⁵³ hasonlóképpen azonosította a testület mint vívmányt.

Más esetben az Alkotmánybíróság ettől eltért, és teljes normaszövegekről deklarálta, hogy azok a történeti alkotmány vívmányai. A 17/2015. (VI. 5.) AB határozat a modern magyar közigazgatási bíraskodást létrehozó jogforrást, a magyar királyi közigazgatási bíróságról szóló 1896. évi XXVI. törvénycikket történeti alkotmányunk egyik vívmányának minősítette,¹⁵⁴ később ezt a testület több határozatában megerősítette.¹⁵⁵ Találunk arra is példát, hogy az Alkotmánybíróság korábbi megállapítást mintegy felülírva, kiterjesztve nyilvánít teljes törvényt vívmánnyá. A 33/2012. (VII. 17.) AB határozat a 1869. évi IV. törvénycikkben és az 1871. évi IX. törvénycikkben megjelenő bírói függetlenségről és a belőlük kiolvasható törvényhozói attitűdről mondta ki, hogy az a történeti alkotmány vívmánya, míg az 21/2014. (VII. 15.) AB határozatban azt olvashatjuk, hogy „...[a] 33/2012. (VII. 17.) AB határozat szerint a polgári átalakulást konstituáló törvények egyértelműen a történeti alkotmány vívmányai közé tartoznak, így a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk is {Indokolás [75]–[76]}.” Ez utóbbi határozat tehát már a teljes törvényt vívmánynak minősítette.¹⁵⁶

Álláspontom szerint az Alkotmánybíróság ezen gyakorlata nem kellően körültekintő. Egyrészt szeretnék visszautalni Pokol Béla kritikájára. Ha a múlt évszázadok jogszabályainak rendelkezéseit, és nem az azokban testet öltő elveket tekintjük a történeti alkotmány vívmánynak valóban megkérdőjeleződik a változtatható jog koncepciója, és azt a veszélyt is magában hordozza, hogy a múlt folytonosan változó jogi szabályozásának egy-egy fejlődési pontjára bökve bármikor megtalálhatjuk a kívánt értelmezést éppen támogató normákat.

¹⁴⁹ 34/2017. (XII. 11.) AB határozat, Indokolás [35]–[36].

¹⁵⁰ 3002/2018. (I. 10.) AB határozat, Indokolás [64].

¹⁵¹ 32/2019. (XI. 15.) AB határozat, Indokolás [35].

¹⁵² 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat, Indokolás [29]–[30].

¹⁵³ 28/2022. (XI. 8.) AB határozat, Indokolás [17]–[19].

¹⁵⁴ 17/2015. (VI. 5.) AB határozat, Indokolás [87].

¹⁵⁵ 3243/2018. (VII. 11.) AB határozat, Indokolás [29], 14/2018. (IX. 27.) AB határozat, Indokolás [20].

¹⁵⁶ 21/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [35].

Szintén problémákat vet fel, hogy – mint azt már fentebb Szabó István tanulmánya alapján bemutattam – ezen jogszabályok nem mindig alkotmányos jelentőségűek teljes terjedelmükben. Példának okáért a vívmányként tételezett közigazgatási bíróságokról szóló 1896. évi XXVI. törvénycikk Második Része tizenhat *Czímbe*n tárgyalja a felállítandó bíróságok hatáskörét (felsorolva többek közt a Cseléd-, munkás- és napszámos,¹⁵⁷ valamint a Házközösségi ügyeket¹⁵⁸) Harmadik Részében pedig hatvanhét szakaszban részletezi a bírósági eljárásokra vonatkozó szabályokat. Bár mai eljárásjogi kódexeinkhez képest kétségtől rövid normaszövegről beszélünk, ezek a szabályok sem absztrakciós szintjük, sem tárgyuk szerint nem tekinthetők alkotmányos jelentőségűnek, nem véletlen, hogy korunk jogalkotója sem helyezte el eljárási törvényeink szabályait az Alaptörvényben. Ha tehát alkotmányos jelentőségűnek sem tekinthetők, akkor vívmányként történő minősítésüknek is elképzelhetetlennek kéne lennie. Teljességgel céltalan és felesleges ugyanis ezekkel a rendelkezésekkel az Alaptörvény rendelkezéseinek összhangját keresni. Ezek a jogforrások valóban megfogalmazzák alkotmányos jelentőségű tételeket, amelyek részei a történeti alkotmánynak, és ennél fogva alkotmányos vívmányok hordozói lehetnek. Teljes terjedelmükben vívmánnyá, és így értelmezési keretté minősítésük, azonban kiüresíti a fogalmat, hiszen azt jelentené az R) cikk (3) bekezdésének alkalmazása során, hogy teljes normaszöveggel, és nem az abban megjelenő elvekkel kell keresni az Alaptörvény rendelkezéseinek összhangját. A megfogalmazott kritikával szemben azonnal meg kell jegyezni, hogy az Alkotmánybíróság az idézett határozatokban valójában egyfajta vegyes technikáját alkalmaz, hiszen bár kimondja a teljes a törvény vívmány minőségét, valójában annak csak egy-egy rendelkezését, és az abban megjelenő elvet emeli be az érvelésébe, éppen azon oknál fogva, hogy ezen jogforrások egészének értelmezési keretként történő használata teljességgel meddő volna. Így inkább csak következetes gyakorlat kialakulását nehezítő, terminológiai jellegű következetlenségről beszélhetünk.

Alkotmánytörténeti szempontból ugyancsak megkérdőjelezhető azon határozatok érvelése, melyek olyan jogintézmények előképét azonosítják a történeti alkotmány vívmányaként, mint a földbizottságok¹⁵⁹, illetve az a jogi megoldás, hogy a felperes ügyész pervesztése esetén az államkincstár kerül marasztalásra a perköltségben,¹⁶⁰ ugyanis az a tény, hogy a történeti alkotmányok írott forrásai a jogalkotás rendes útján jönnek létre nem jelenti azt, hogy minden

¹⁵⁷ A közigazgatási bíróságokról szóló 1896. évi XXVI. törvény 79. §.

¹⁵⁸ Uo. 80. §.

¹⁵⁹ 17/2015. (VI. 5.) AB határozat, Indokolás [54].

¹⁶⁰ 3089/2016. (V. 12.) AB határozat, Indokolás [30].

jogforrás szükségszerűen az alkotmány fogalmi körébe tartozik.¹⁶¹ Nem lehet figyelmen kívül hagyni tehát a szabályozott tárgy jellegét, illetve azt, hogy alkalmazásának idején az alkotmány részének tekintették-e a szóban forgó jogforrásokat.

Álláspontom szerint szintén aggályos, ha a rendi jog partikuláris jellegét figyelmen kívül hagyva a történeti alkotmány vívmányait olyan jogforrásokból kívánjuk kiolvasni, amelyek nem tekinthetők az országos jog részének, ahogy tette azt az 1581—1848. között folyamatosan jegyzőkönyvbe foglalt székely falutörvényeket felhívó határozat.¹⁶²

Arra is találunk példát, hogy az Alkotmánybíróság határozatában konkrét forrás nélkül hivatkozik a történeti alkotmány egyes vívmányaira, így tesz a 6/2013. (III. 1.) AB határozat, mely a történeti alkotmánynak a vallásszabadság terén elért vívmányait hívja fel érvelésében¹⁶³, illetve a 17/2017. (VII. 18.) AB határozat, mely a felekezeti jogegyenlőséget nevezi meg konkrét norma felhívása nélkül.¹⁶⁴ A 22/2016. (XII. 5.) AB határozat indokolásában – hangsúlyozottan példálózó jelleggel – a történeti alkotmány több vívmányát is azonosítja „[...] a szabadságjogok, a hatalommegosztás, a köztársasági államforma, a közjogi autonómiák tisztelete, a vallásszabadság, a törvényes hatalomgyakorlás, a parlamentarizmus, a jogegyenlőség, a bírói hatalom elismerése, a velünk élő nemzetiségek védelme.”¹⁶⁵ Sente Zoltán ebben a megközelítésben a történeti alkotmányt olyan ’menüként’ történő használatát látja, amelyből szabadon lehet válogatni az éppen aktuális céloknak megfelelően.¹⁶⁶ Álláspontom szerint a szokásjog bemutatott szerepére tekintettel önmagában nem ellentétes a történeti alkotmány szellemével az ilyen jellegű – konkrét források nélkül az érvényesülő értékekre történő – hivatkozás, azonban mivel ezekben az esetben a testület nem bontja ki az egyes vívmányok tartalmát, érvényesülésük módját, így nem is kerül sor az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezése során az összhang keresésére. A vívmányok ilyen jellegű, érték kategóriaként történő szerepeltetése az érvelésben inkább csak díszítő szerepet kaphat, amint azt Jakab András az Alaptörvény hatálybalépésekor előre jelezte.¹⁶⁷

Összeségében tehát elmondható, hogy az Alkotmánybíróság nem alakított ki világosan felismerhető módszertant, gyakorlata ugyanis nem következetes abban a tekintetben, hogy milyen szempontok szerint, és milyen értelmezési módszerrel elemzi és ’szűri meg’ az történeti alkotmány elemeit, és azonosítja belőlük annak vívmányait.

¹⁶¹ SZENTE (2019) i. m. 6.

¹⁶² 14/2020. (VII. 6.) AB határozat, Indokolás [26].

¹⁶³ 6/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [14].

¹⁶⁴ 17/2017. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [39].

¹⁶⁵ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [65].

¹⁶⁶ SZENTE (2019) i. m. 6.

¹⁶⁷ JAKAB (2011) i. m. 198.

4.6. A történeti alkotmány azonosított vívmányainak jellege

Az eddigi elemzésből is kitűnik, hogy az Alkotmánybíróság által azonosított vívmányok jellegük szerint rendkívül színes képet mutatnak. A testület által vizsgált vívmányok első nagy csoportja az államszervezettel és a hatalomgyakorlás módjával kapcsolatos alapelvek. Úgy mint a hatalommegosztás, a törvényes hatalomgyakorlás, a köztársasági államforma, a közjogi autonómiák tisztelete,¹⁶⁸ a hagyományosan erős önkormányzatiság elve,¹⁶⁹ a parlamentarizmus¹⁷⁰ és az Országgyűlés törvényalkotó szerepe,¹⁷¹ a bírói hatalom elismerése,¹⁷² továbbá a bírói függetlenség és az ebből eredő elmozdíthatatlanság elve,¹⁷³ a bírósági igazgatás szervezési és szakirányú igazgatásának különválasztása.¹⁷⁴ Tágabb értelemben ide tartoznak az igazságszolgáltatás működésével kapcsolatos alapelvek, a tisztességes eljárás elve,¹⁷⁵ ügyészséget megillető vádmonopólium,¹⁷⁶ és bíróság által hivatalból végezhető bizonyítás elve.¹⁷⁷

Szintén az államszervezettel kapcsolatos vívmányokként tekinthetünk arra, hogy az Alkotmánybíróság bizonyos szervek alapvető jellemzőit a történeti alkotmány vívmányaként azonosította. Intézményi alapvonással kapcsolatos vívmány, hogy az Állami Számvevőszék a mindenkor kormánytól függetlenített és az Országgyűlés felé jelentéstételi kötelezettséggel tartozik. Illetve ehhez kapcsolódóan az ellenőrzött szervezetek azon kötelezettsége, hogy az Állami Számvevőszék pénzügyi-gazdasági ellenőrzései során a jelentéstételi kötelezettség teljesítése érdekében együttműködni és az ellenőrzéshez a törvény alapján szükséges dokumentumokat a rendelkezésére bocsátani kötelesek.¹⁷⁸

Más esetben az Alkotmánybíróság államcélokat tételezett a történeti alkotmány vívmányaként, ilyen az állami és magántulajdonú erdők megóvásának kötelezettsége,¹⁷⁹ valamint a nyelvi, történelmi és kulturális hagyományok védelme.¹⁸⁰ Bizonyos vívmányok az alapjogokkal és

¹⁶⁸ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [65].

¹⁶⁹ 29/2015. (X. 2.) AB határozat, Indokolás [15].

¹⁷⁰ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [65].

¹⁷¹ 15/2019. (IV. 17.) AB határozat, Indokolás [23]-[25].

¹⁷² 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [65].

¹⁷³ 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [76]-[79], 2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [32], 12/2017. (VI. 19.) AB határozat, Indokolás [46]-[48], 3035/2021. (II. 10.) AB határozat, Indokolás [33] 3535/2021. (XII. 22.) AB határozat, Indokolás [53], 3536/2021. (XII. 22.) AB határozat, Indokolás [47].

¹⁷⁴ 22/2019. (VII. 5.) AB határozat, Indokolás [79].

¹⁷⁵ 21/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [57], 26/2015. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [50].

¹⁷⁶ 28/2022. (XI. 8.) AB határozat, Indokolás [17]-[19].

¹⁷⁷ 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat, Indokolás [29]-[30].

¹⁷⁸ 32/2019. (XI. 15.) AB határozat, Indokolás [35].

¹⁷⁹ 32/2019. (XI. 15.) AB határozat, Indokolás [35].

¹⁸⁰ 32/2021. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [103].

azok gyakorlásával hozhatók kapcsolatba. Ilyen mindenekelőtt a szabadságjogok léte,¹⁸¹ továbbá a sajtószabadság,¹⁸² illetve a vallásszabadság.¹⁸³

Az Alkotmánybíróság nem hagyta figyelmen kívül a történeti alkotmány és az alkotmányos identitás kapcsolatát sem.¹⁸⁴ Az Európai Unióra történő hatáskör-átruházással kapcsolatban a 22/2016. (XII. 5.) AB határozat rendelkező része mondta ki azt a tételt, mely a hetedik módosítása óta az Alaptörvény rendelkezéseiben is megjelent, hogy Magyarország alkotmányos önazonossága a történeti alkotmányon alapul. A határozat indokolásában meg is határozta a magyar alkotmányos önazonosság fogalmát mint olyan értékek jegyzéke melyek a történeti alkotmány vívmányai, és azonosak a ma elfogadott alkotmányos értékekkel, amelyek a magyar jogrendszer alapját képezik.¹⁸⁵ A határozatban megfogalmazottak – és ennek megfelelően a későbbi alkotmánymódosítás – akként is értelmezhető, hogy egyfajta alkotmány feletti mércévé teszi a történeti alkotmányt vagy annak egyes elemeit.¹⁸⁶ Későbbi, szintén az Európai Unióval történő közös hatáskörgyakorlással foglalkozó alkotmánybírósági határozatban a testület tovább erősítette az alkotmányos identitás és a történeti alkotmány vívmányainak kapcsolatát kimondva, hogy a történeti alkotmányfejlődés során létrejött értékek, melyek az alkotmányos önazonosságot alkotják olyan jogi tények, amelyekről nemcsak nemzetközi szerződéssel, de még az Alaptörvény módosításával sem lehetne lemondani, mivel jogi tények jogalkotás útján nem változtathatók meg.¹⁸⁷ Ez a felfogás, amely a történeti alkotmány vívmányait nem csak egyes jogintézmények előképeként, hanem a magyar alkotmányos önazonosság alapjaként tételezi, kétségtől még nagyobb jelentőséget ad azok helyes értelmezésének, így a bemutatott alkotmánytörténeti kontextus fényében történő következetes gyakorlat kialakítása még fontosabbá válik a jövőben.

¹⁸¹ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [65].

¹⁸² 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [12]-[14], 34/2017. (XII. 11.) AB határozat, Indokolás [35]-[36], 3002/2018. (I. 10.) AB határozat, Indokolás [64].

¹⁸³ 6/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [14].

¹⁸⁴ Ld.: RIXER (2018) i. m. 51–55.

¹⁸⁵ 22/2016 (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [65].

¹⁸⁶ BLUTMAN László: Szürkeületi zóna: az Alaptörvény és az uniós jog viszonya. *Közjogi Szemle*, 2017/1. 11.

¹⁸⁷ 32/2021. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [101].

5. Összegzés, következtetések és nyitott kérdések

A bevezetőben megfogalmazott elméleti kérdésekre adott válaszok alapján levonható az a következtetést, hogy ha az Alaptörvény rendelkezései által felhívott történeti alkotmány vívmányainak helyét és szerepét kívánjuk meghatározni a hatályos közjogunkban, akkor egy XXI. századi, kartális alkotmány talaján álló demokratikus jogállamban, a történeti fejlődés által kimunkált, pontos tartalmában állandóan változó alkotmányban megjelenő, organikusan alakult jogintézményeket, értékeket igyekszünk felhasználni. Az Alkotmánybíróság gyakorlata egyértelműen abba az irányba mutat, hogy eleget kíván tenni az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésében foglaltaknak, indokolt esetben élni az ott megfogalmazott értelmezési módszerrel, és tekintettel lenni a történeti alkotmány vívmányaira érvelésében. A rendelkezés kógens jellegéből fakadóan nem is igazán tehetne másként.

Az Alkotmánybíróság eddig elzárkózott attól, hogy a történeti alkotmány vívmányaival kapcsolatos taxatív listát alkosson, illetve attól is, hogy az ügyben releváns alkotmánytörténeti előzmények esetről esetre történő vizsgálata során egységes szempontrendszert dolgozzon ki. Azonban így is körvonalazódni látszik az Alkotmánybíróság határozatai alapján egyrésről egy olyan értéklista, melyet a történeti alkotmány vívmányaként azonosíthatunk és amely alkalmas Magyarország alkotmányos identitásának meghatározására, másrésről számos olyan jogi megoldás, mely előképe a hatályos közjog intézményeinek, így az egyes alkotmányos tételek jelentéstartalmának megállapításához szolgáltathat szempontokat.

Egységes és következetesen alkalmazott módszertan hiányában ugyanakkor az Alkotmánybíróság gyakorlatában számos következetlenség is tapasztalható, és sok bizonytalanság övezi. A testület gyakorlatát és az alkotmánytörténeti irodalom magyar történeti alkotmányról alkotott képét egymásra vetítve ugyanis azt tapasztaljuk, hogy nem feltétlenül vágnak egybe. A következetlenségek a történeti alkotmány jellegére és a bemutatott alkotmánytörténeti előzményekre tekintettel álláspontom szerint több szempontból támadhatók, és sok esetben nem segítik a magyar jogi és intézménytörténeti tradíciók beépülését a hatályos jogrendszerbe, sőt fokozzák a történeti alkotmány vívmányaival kapcsolatos bizonytalanságokat. Az Alkotmánybíróság gyakorlata azokban a kérdésekben sem támadhatatlan, amelyekben következetes. Fokozottan így van ez azokban a kérdésekben, melyekben a gyakorlat nem kiforrott. Ilyenek egyrésről a történeti alkotmány forrásainak meghatározásával, másrésről a vívmányok azonosításakor alkalmazott módszerekkel kapcsolatos, bemutatott bizonytalanságok.

Akár a hatályos közjogi rendszer gyökereit vagy a jövő zálogát látjuk jogi kultúránk hagyományaiban, akár szkeptikusan fordulunk a letűnt korok jogi gondolkodásának hasznosítása felé, helyes következtetéseket csak úgy vonhatunk le ezekkel kapcsolatban, ha megkíséreljük feltárni azok valódi tartalmát. Toposszá vált mondás, hogy a hagyomány nem beteg, hogy ápolni kelljen, a magyar közjogi tradícióknak azonban kétségkívül szüksége van az értő gondoskodásra. Ez a vizsgált kérdésekben azt jelenti, hogy a tradíciókat körültekintően, valós természetüket figyelembevée építjük be alkotmányjogi gondolkodásunkba, és fenntartjuk, illetve fokozzuk az alkotmánytörténet és az alkotmányjog közt az eddig is igen termékeny 'párbeszédet'.

Annak teljeskörű megválaszolása ugyanis, hogy hatályos jogrendszerünkben az Alaptörvény rendelkezéseinek megfelelően pontosan mi és milyen szempontok mentén hasznosítható a történeti alkotmányunk vívmányaiban megjelenő közjogi hagyományainkból még várat magára. Ha mást nem is, legalább a folyamatos értelmezés során történő tökéletesedés elvét elsajátíthatjuk belőle. Meggyőződésem szerint ugyanis csak az így születő konszenzusokkal töltheti be feladatát az Alaptörvény és lehet szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai közt.

Irodalomjegyzék

1. BALOGH Elemér: Alkotmányunk Történelmi dimenziója. In: TRÓCSÁNYI László (szerk.): *A mi alkotmányunk – Vélemények és elemzések Magyarország Alkotmányáról*. Budapest, Complex, 2006.
2. BALOGH Elemér: Alkotmányunk történelmi értékei. In: KRUSZLICZ Péter — SÜLYÖK, Márton — SZALAI, Anikó (szerk.): *Liber Amicorum László Trócsányi Tanulmánykötet – Trócsány László 65. születésnapja alkalmából*. Szeged, SZTE ÁJK Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézet, 2021.
3. BLUTMAN László: Szürkületi zóna: az Alaptörvény és az uniós jog viszonya. *Közjogi Szemle*, 2017/1.
4. CSINK Lóránt, FRÖHLICH Johanna: *Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről*. Budapest, Gondolat, 2012.
5. CSINK Lóránt: 33/2012. (VII. 17.) AB határozat – bírók nyugdíjazása In: GARDOS-OROSZ Fruszina — ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az alkotmánybíróság gyakorlata – Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata 1990—2020*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont és HVG Orac, 2021.
6. EGYED István: *A mi alkotmányunk*. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1943.
7. ERDÉLYI László: *Az ezeréves magyar alkotmány* Szeged, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., 1931.
8. GOSZTONYI Gergely — MEZEY Barna: *Magyar alkotmánytörténet*. Budapest, Osiris, 2020.
9. Dieter GRIMM: Types of Constitutions. In: Michel ROSENFELD — András SAJÓ (eds.): *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*. Oxford, Oxford University Press, 2013.
10. Stephen HOLMES: Constitutions and Constitutionalism. In: Michel ROSENFELD — András SAJÓ (eds.): *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*. Oxford, Oxford University Press, 2013.
11. HORVÁTH Attila: Az alkotmányozáshoz. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2011/1.
12. JAKAB András: A jogforrástani rendszer In: CSINK Lóránt — SCHANDA Balázs — VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest, Pázmány Press, 2020.
13. JAKAB András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*, Budapest, HVG Orac, 2011.

14. Georg JELLINEK: Az Állam alkotmánya és a közjog garanciái – Az általános államtan részlete. In: TAKÁCS Péter (szerk.): *Államtan – Írások a XX. századi általános államtudomány köréből*. Budapest, Szent István Társulat, 2003.
15. Hans KELSEN (fordította: BIBÓ István): *Tiszta jogtan*. Budapest, ELTE Bibó István szakkollégium, 1988.
16. KOCSIS István: *A Szent Korona tana – Múltja, jelene, jövője*. Budapest, Püski, 1995.
17. KUKORELLI István: Werbőczy 'közjoga'. *Jogtörténeti szemle* 2014./4.–2015./1.
18. LAMM Vanda (főszerk.): *Jogi Lexikon*. Budapest, Complex Kiadó, 2009.
19. LEGÉNY Krisztián: Az alkotmánybíráskodás modelljei. In: TÓTH Judit — LEGÉNY Krisztián (szerk.): *Összehasonlító alkotmányjog*. Budapest, Complex Kiadó, 2006.
20. Martin LOUGHLIN: The Historical Method in Public Law. In: Markus D. DUBBER — Christopher TOMLINS (eds.): *The Oxford Handbook of Legal History*. Oxford, Oxford University Press, 2018.
21. PACZOLAY Péter: *Alkotmány és történelem*. Előadás a Történelemtanárok 21. Országos Konferenciáján, 2011. október 8.
22. PETRÉTEI József: Hatalommegosztás. In: JAKAB András — FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András)* <http://ijoten.hu/szocikk/alkotmanyjog-hatalommegosztas> (2018).
23. RIXER Ádám, *A történeti alkotmány helye a mai jogunkban*. Budapest, KRE, 2012.
24. RIXER Ádám: A történeti alkotmány lehetséges jelentéstartalmai. *Jogelméleti Szemle*. 2011/3. <https://jesz.ajk.elte.hu/riker47.html>
25. RIXER Ádám: *A vívmány-teszt.*, Budapest, Dialóg Campus, 2018.
26. SALAMON László: *Az alkotmány két fajtája: a történeti és a kartális alkotmány*. <https://tinyurl.com/2kz4wuhz>
27. SCHANDA Balázs — VARGA Zs. András: Alkotmány és alkotmányjog. In: CSINK Lóránt — SCHANDA Balázs — VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest, Pázmány Press, 2020.
28. SCHWEITZER Gábor — SZENTE Zoltán (szerk.): „A történeti alkotmány (...) jogtörténetbe váltott át” – *Jogtudósok kiadatlan munkái Magyarország történeti alkotmányáról és alkotmánytörténetéről*. Budapest, Akadémiai Kiadó – Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2024.

29. SCHWEITZER Gábor: Összeegyeztethető-e a köztársasági államforma a történeti alkotmánnyal? – Csekey István előadása a Magyar Köztársaság alkotmányáról. *Diké — A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata* 2023/2.
30. SÓLYOM László: *Alkotmány és alkotmányos kultúra Magyarországon*. Előadás a Történelemtanárok 21. Országos Konferenciáján, 2011. október 8.
31. SULYOK Márton: Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában. In: JAKÓ Mia Anna (szerk.): *Nemzeti és alkotmányos identitás a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában*. Szeged, SZTE ÁJK, 2014.
32. SZABÓ István: Az ősi alkotmány. In: CSINK Lóránt — SCHANDA Balázs — VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest, Pázmány Press, 2020.
33. SZABÓ Zsolt: Vívmány nem „volt”, hanem „lesz”. Reflexiók Rixer Ádám írására. *Glossaluridica*, 2017/3—4.
34. SZENTE Zoltán: A 2011. évi Alaptörvény és a történeti alkotmány összekapcsolásának mítosza. *Közjogi Szemle*, 2019/1.
35. SZENTE Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái – A Szent Korona az Alaptörvényben. *Közjogi Szemle*, 2011/3.
36. TAKÁCS Imre: Az alkotmány és az alkotmányosság fogalma. In: KUKORELLI István (szerk.): *Alkotmánytan I.*, Budapest, Osiris, 2007.
37. TELEKI Pál: *Válogatott politikai írások és beszédek*. Budapest, Osiris, 2000.
38. TOMCSÁNYI Móric: *Magyarország közjoga*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1932.
39. TRÓCSÁNYI László: Alaptanok In: CSINK Lóránt — SCHANDA Balázs — TRÓCSÁNYI László (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba*, Budapest, HVG Orac, 2021.
40. TRÓCSÁNYI László: Bevezető tanulmány. In: TRÓCSÁNYI László (szerk.): *A mi alkotmányunk – Vélemények és elemzések Magyarország Alkotmányáról*, Budapest, Complex, 2006.
41. Raul C. VAN CAENEGEM: Constitutional History – Chance or Grand Design? *European Constitutional Law Review*. 2009/3.
42. VARGA Zs. András: A szent Korona az Alaptörvényben. *Pázmány Law Working Papers* 2018/1. <https://tinyurl.com/5n7458vh>
43. VARGA Zs. András: Történeti alkotmányunk vívmányai az Alaptörvény kógens rendelkezésében. *Iustum Aequum Salutare*, 2016/4.
44. VÖRÖS Imre *A történeti alkotmány az alkotmánybíróság gyakorlatában*. – Székfoglaló Budapest, MTA, 2020.

45. WERBŐCZY István: *Hármaskönyv*. Pest, MTA, 1844. Reprint: NKE, Budapest, 2014.
46. WIENER György: Alaptörvény és történelmi alkotmány. *Közjogi Szemle*, 2019/4.
47. ZÉTÉNYI Zsolt (szerk.): *A történeti alkotmány – Magyarország ősi alkotmánya*. Budapest, Magyarországért Kulturális Egyesület, 2009.
48. ZLINSZKY János: *Az Alkotmány értéktartalma és a mai politika. – Székfoglaló*. Budapest, Szent István Társulat, 2005.
49. ZLINSZKY János: Történeti alkotmányunk fejlődése, *Magyar Szemle*, 2002/3–4.

Hivatkozott alkotmánybíróági határozatok

1. 30/1992. (V. 26.) AB határozat
2. 688/B/2002. AB határozat
3. 18/2000. (VI.6.) AB határozat
4. 18/2004. (V.25.) AB határozat
5. 33/2012. (VII.17.) AB határozat
6. 6/2013. (III. 1.) AB határozat
7. 21/2013. (VII. 19.) AB határozat
8. 25/2013. (X. 4.) AB határozat
9. 28/2013 (X. 9.) AB határozat
10. 31/2013. (X. 28.) AB határozat
11. 4/2014. (I. 30.) AB határozat
12. 21/2014. (VII. 15.) AB határozat
13. 28/2014. (IX. 29.) AB határozat
14. 29/2014. (IX. 30.) AB határozat
15. 3056/2015. (III. 31.) AB határozat
16. 17/2015. (VI. 5.) AB határozat
17. 26/2015. (VII. 21.) AB határozat
18. 29/2015. (X. 2.) AB határozat
19. 2/2016. (II. 8.) AB határozat
20. 3089/2016. (V. 12.) AB határozat
21. 16/2016. (X. 20.) AB határozat
22. 22/2016. (XII. 5.) AB határozat
23. 12/2017. (VI. 19.) AB határozat
24. 17/2017. (VII. 18.) AB határozat
25. 34/2017. (XII. 11.) AB határozat
26. 3002/2018. (I. 10.) AB határozat
27. 3243/2018. (VII. 11.) AB határozat
28. 14/2018. (IX. 27.) AB határozat

- 29. 15/2019. (IV. 17.) AB határozat
- 30. 22/2019. (VII.5.) AB határozat
- 31. 32/2019. (XI. 15.) AB határozat
- 32. 14/2020. (VII. 6.) AB határozat
- 33. 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat
- 34. 3035/2021. (II. 10.) AB határozat
- 35. 32/2021. (XII.20) AB határozat
- 36. 3535/2021. (XII. 22.) AB határozat
- 37. 3536/2021. (XII. 22.) AB határozat
- 38. 28/2022. (XI. 8.) AB határozat
- 39. 4/2023. (V. 16.) AB határozat